

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Vita R. P. Iosephi Anchietæ Societatis Iesv Sacerdotis In Brasilia defuncti

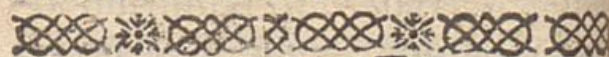
Berettari, Sebastiano

Coloniae Agrippinae, 1617

Vitæ Iosephi Anchietæ E Societate Iesv Liber Secvndvs.

urn:nbn:de:hbz:466:1-42044

80 *Vita Iosephi Anchietae*
lis quocunque iret, eum sibi comitē
adoptaret; sibi non interpretē mo-
dò, sed etiam consiliarium adhibe-
ret: nihil enim ferè maiorum mi-
norumve rerum, illo inconsulto,
facere consuevit.

VITÆ

IOSEPHI AN-
CHIETÆ E SOCIE-
TATE IESV

LIBER SECVNDVS.

*Sinus la-
nuarien-
sis.*

AM Lusitana, Chri-
stianaque res, Dei bo-
nitate, felici cursu
procedebant, cū ecce
vnde minimè time-
batur, grauis exorta perturbatio
subito tumultu, trepidationeque o-
mnia cōpleuit. Est in extrema Zo-
na torrida, sub ipso Capricorni tro-
pico ad vicesimū tertium gradū, &
dimidium, inter S. Vincentium, &
Spiritus sanctum colonias, peram-
plus, & opportunus maris sinus,
haud

haud multò minor Bahya. Locum
incolæ parum apto vocabulo *flu-*
men Ianuariense nominant: flumen
tamen non est, sed mare intra ter-
ras irrumpens immanem sibi aperit
hiatum, in leucas fermè quatuor-
decim. Nomen idem & mari, & o-
mni circà Regioni. Multi vberes
amnes in sinum influunt, quorum
maximum, quem *Macucum* nomi-
nant, Lusitanico Tago maiorè esse
aiunt. Quadraginta circiter intus
habet insulas: earum multæ, quæ
magnitudine præstant, incoluntur;
reliquæ ad ornatum à natura editæ;
multæ itè, vt in tanto finis ambitu
stationes, sinusque alij minores, in-
star portuū tutam nauigiis sedem
præstant. Eius fauces, quæ mare in-
trat, tam angustum coeunt in spati-
um, vt quamuis parui, ænei tormen-
ti ictum nō excedant. Locus adhuc,
quod nullus externo metus esset ab
hoste, & indigenis ferè nulli esset
vsui; ne Regiæ vires tot tuèdis præ-
sidiis distraherentur, incustoditus,
& neglectus habebatur; cum satis

custodit^o videretur, duabus hinc in-
 de firmis cinctus Praefecturis. Huius
 opportunitatem loci, vt par est cre-
 dere, hominis non imperiti, & in-
 ter Lusitanos, seu fortè, vt fit, se-
 per causam mercimonij, aut aliam
 quamuis, consilio diffimulato, ven-
 sati, animaduenterunt, & indigen-
 rum à Lusitani alienatione obser-
 uata, posse se, si eius loci potirentur,
 eadem quæ Lusitanis emolumenta
 ex eius terræ fructibus percipere, &
 locum ad figendam sedem esse op-
 portunum. Inde anno ab humana
 salutis exordio 1556. Nicolaus Vil-
 laganonius vir clarus in Gallia, &
 ordinis fratrum militum S. Ioannis
 Comendatarius cum Gallorum in-
 structa classe improviso superuen-
 su hunc sinum occupat. Ostium pro-
 re nata munimento claudit, indige-
 nasque ad belli societatem trahit.
 Gens Tamuyæ nominatur, & mul-
 titudine abundantes, & belladi fe-
 rocia timendi. Ij antè cum Lusitanis
 pacem habuerant, societatemque
 seruarant: sed iniuriis exasperati, ab

*Gallica
 classis.*

*Tamuya
 & Ta-
 muyani
 belli ini-
 riam.*

eorum

eorum se amicitia subdixerat. Hanc Gallus nactus occasione, comitates & largitionibus eorum animis sibi adiunctis, foedus cum illis aduersus communem hostem facit. Gallis loci opportunitas, Zamuyis Gallorum arma animos addebant. Ergo praeter claustrum custodiam, vna intus ex insulis lecta, quam castello ex solido saxo ferro, & arte excuato communi aggrediuntur. Ad eam rem indigenam operam suam libentibus animis contulerunt. Locus erat ad bellum ducendum aptissimus: ager circa pabulo abundans, pecorum, & largam alimentorum copiam, orizae praefertim, & farinae eius terrae, quam *mandiocam* appellat, suppeditabat: aromatatum, maxime piperis, ac zingiberis, quorum exportatio Lusitanis interdicitur, brasili ligni, & sacchari ingens vis magnis prouentibus aduenas locupletabat. Apparebantque indicia metalli fodinarum, quae omnia ad alendum bellum erant opportuna; praefertim pretiosarum mercium inuitatu, supplementis subinde e Gallia aduenientibus. Haec

Hæsit hæc macula imperio in quartū
 annum, neque hostes ex eo nido ex-
 trudi potuerunt, cum interim Za-
 muye se ad bellum compararent,
 Gallos hospites in effodienda mu-
 nitione terræ fructibus, comnea-
 tuque conuehendo, aliisque oppor-
 tunitatibus cōparandis strenuè ad-
 iuuarent; donec tandem anno Do-
 mini 1557. Ioannes Lusitaniæ Rex,
 doctus à fide dignis auctoribus,
 multis grauibufque iniuriis Brasili-
 os à Christianis nostratibus vexari;
 magnoque eam rem impedimē-
 to esse ad eos ad Christianorū gre-
 gem adducendos, Mendem Salam,
 virum integerrimum, ac magni ani-
 mi hominem, multo rerum vfu pru-
 dentiâque clarum, & multa etiam
 doctrina ornatum ad Brasiliam re-
 gendam summo cum imperio misit.
 Cui etiam in mandatis dedit, cura-
 ret omni ope, vt Brasila gens ad
 Christi fidem adduceretur. Nullū
 maius officium ipsi imminere, quàm
 vt eius oræ homines ad Dei cog-
 nitionem, cultumque traducantur,
 impe

*Mendes
 Sala
 Prator
 re Chri-
 stianam
 in Bra-
 silia or-
 dinat,
 gentis li-
 bertatē
 consti-
 tuit.*

impedimenta que omnia amoueat, quibus gentis possit libertas impediri. Mendes cum primum in provinciam venit; nihil prius habuit, quam ut Regis mandata de re Christiana promouenda exqueretur. Quare missis circum vicos, populosque indigenarum Bahyam accolentium, qui gentis primores ad se accerferent, egit cum illis de conditionibus pacis, in quibus prima lex fuit, ne vlllo vnquam tempore humanis carnibus, ne suorum quidem inimicorum, aut hostium vescerentur: altera, ut Christianæ legis magistris, Societatisque IESV Sacerdotes ad se aduentes exciperent, ac sanctum inter ipsos Euangeliū, diuinamque Dei legem prædicare permitterent. Vtrique rei libentissimis illi animis assenserunt. Persuasit etiam, ut minutis, infrequentibusque villis ac vicis relictis, se ad maiores, frequentioresque vnâ multi reciperent; in communesque quasi ciuitates coalescerēt; in ijsque Ecclesias excitarent, quo statis diebus
Chri-

Christiani ad diuinę legis præcepta
 Christianamque doctrinam addi-
 cendam, in primis verò rerum sa-
 crarũ causã cõuenirent; in iisq; sede
 haberet, qui è Societate Iesu Sacer-
 dotes ad ipsos Christianę vitę præ-
 ceptis imbuendos ventitarent. Ne-
 minùs prouidus fuit in eorũ liber-
 tate cõstituenda, vetuitq; eos in po-
 sterũ captiuos duci: & q̄ per iniuriã
 detineretur, eos edixit manũ mitti
 grauius in eos animaduertens, quã
 illorũ iura violassent. Regis volũ-
 tẽ esse, vt nulla in re iis fiat iniuriã

FUIT inter nostrates magnis op-
 pibus, magnęque potentię vir, qui
 miserę gentis assuetus iniuriã, ad
 Regia edicta contumacem se præ-
 buit in iniuriã perseuerans; mul-
 tosque per iniuriã captos dimit-
 tere detrectabat. Aduersus hunc
 Prætor validam militum manũ mi-
 sit, qui iniuriosi hominis ædes dis-
 turbarent: illeque contumacę pœ-
 nas dedisset, nisi; positis spiritibus,
 animũ ad modestiam, & legum o-
 bedientiã composuisset. Paraqua su-
 rij flu-

rii fluminis accolæ Bahyensibus finitimi, infesti Christianis suis gentilibus erant, qui circa Bahyam Ecclesiam frequentabant: eosque affinis iniuriis laceſſebant, vsque eo vt etiam nonnullos interfecerint. Postulauit Prætor, vt iniuriosi illi sibi dederentur: id illi ab insita feritate, sua freti multitudine, & Lusitanorum arma nondum experti, neglexerunt. Eos Prætor ipse in ipsorum finibus bello adortus, magna illorum edita strage, plus centum sexaginta villis exustis, ita attriuit, vt ad pacem petendam adigerentur, quam iisdem legibus, quibus Bahyenses impetrauerunt. In primis vero, vt Ecclesias & ipsi ad Christianorum sacros ritus, conuentusque celebrandos extruerent; Patresque Societate Iesu inter se, ad Ecclesiarum, parœciarumque curam versari paterentur.

Rebus Imperij, Religionisque ac iustitiæ legibus ad Bahyam constitutis, ad rem bellicam, Ianuariensemque finem vindicandum animum adiecit. Hostes interim quatuor

iam

*Bellum
Ianuariense
suscipi-
tur.*

iam annorum spatio saxea in insula munitione absoluta, nouis ex Gallia supplementis, & Tamuyarum multitudine magis magisque indies augebantur. Bellum adhuc nullum vltro intulerant, absoluenda munitione occupati, & emolumentis interim mercimoniorum contenti. Sed absoluta iam munitione, domibusque cum cisterna ad aquilegium in saxo excisis, periculum erat, ne, sollicitatis per Tamuyas aliis gentibus, & superuentu quotidie nouæ multitudinis ex Gallia, bellum inferrent, cum magno salutarum priuatorum, tum etiam Regionum vectigalium detrimeto, & periculo de tota prouincia non contentendo.

annes
Lusitania
ex mo-
tur
bastia-
is ne
s illi
cedit.

DvM hæc in Brasilia geruntur, in Lusitania magno cum totius rei incommodo Ioannes Rex vitâ fungitur; & maiore adhuc cum incommodo biennio, trienniove ante Ioannes Ioannis Regis filius è viuis excefferat, vxore grauida relicta, è qua maturo tempore natus Sebastianus

anus Regni fuit hæres. Eius auia Catharina Austriaca Caroli V. Augusti Soror, virilis, ac Regiæ indolis foemina pro nepote Regni administrationem suscepit. Hæc periculo cognoto, idoneâ classem ex Lusitania miserat, qua assumpta, Prætor, magno procerum comitatu, lectam suam cuiusq; manum ducetium, adiunctis nauibus aliis, quæ ad oræ Brasiliæ custodiam dispositæ erant, contractisque copiis, tum ex omni Lusitanorum delectu, tum ex indigenarû auxiliis, anno Domini 1560. venit ad sinum Ianuariensem; ac, perruptis claustris, sinum intrat, arcemque saxeam, rem humano æstimatu inexpugnabilem, machinis prælioque fortiter oppugnare aggreditur. Et cum maximè intenti essent vtrique in prælium, delecta Lusitanorum manus ab castelli latere à prælio auerso, prærupto, & cõfragoso, ac propterea hominum iudicio inaccessio, pertinaci virtute adrepentes, in castellum euadunt; subitoque impetu sulphurei pulueris appa-

Catharina Regina Sebastiani auia. Regnum pro nepote administrat.

Anno Domini 1560. Ianuariensis sinus à Gallis recipitur

apparatu potiuntur. Consternati Galli rei iactura, & inopinato hostiam ausu oppressi, desperata victoria, deditioem fecere; castelloque cum machinis, omniq; bello co apparatu relictis, ad naues se recipiunt. Indeque dilapsi, partim patriam repetierunt, partim cum Tamuyis, belli renouandi, & mercatorij exercendi causa haeserunt. Praetor victoriâ potitus, castellum disiecit; praesidioque machinis, bellicoque apparatu asportando relicto, mense Iunio Bahyam se retulit, certioemque Regiam Sebastiani Regis auiam de toto bello per literas fecit. Gratia illi acta, daturumque negotium, vt Ianuariensem forum muniret, firmaque idoneis adiectis munitionibus coloniam deduceret; ne iterum maiore cum periculo belli sedem hostibus praerberet. Tamuyque interim maleficio non abstinebant: quin etiam Vincentianae coloniae detrimentoso magis, ac molesto, quam aut graui, aut continenti bello infesti erant.

*Tamuyarum,
& infestationes.*

Excursionibus, ac direptionibus
litora fœdebant, Neophytos in o-
pere occupatos, nec opinantes im-
prouiso aduentu adorti excipiebât:
captos viros, mulieres, pueros ab-
ducebant. Belli præmia nulla, nisi
captiuos hostes, occisos more pa-
trio genialiter vorare. Biennium te-
nuit molesta illa infastatio; neque
vlla vi Barbarorum audacia cohi-
beri potuit. Emmanuel Nobrega
regendæ Prouincię munere in Alo-
ysiu Granã trãs lato, S. Vinc. præses
eius familiæ degebat. Is colloquiis,
& concione nostros accusare, mo-
nere, ipforum iniuria fieri, & iusto
Dei iudicio, vt aduersariis iam se-
cundæ, nostris semper aduersæ res
procederent; orare, hortari, vt à mi-
seris diuexandis abstinerent: quam-
diu enim iustã querelarum causam
habeant aduersùm nos, nostros
numquam bello potiores futuros.
Ad has cœlestis iræ denunciations
& minas, domi etiam totius fami-
liæ preces, corporis que afflictatio-
nes, ad diuinam indignationẽ auer-
tendam

*Emman-
uel
Nobrega
regenda
prouincia
onere
cedit.*

tendam, mentesq; hominum ad in-
iuriarum poenitudinem permou-
das addebantur.

*Vincen-
tiano-
rum cō-
stantia.
in fide.*

INTER tot tantasque turbi-
infestationesque Vincentiani Ne-
phyti suæ fidei, pietatisque doc-
menta dedere non obscura: nam
nullo septi munimento in vicis hi-
bitarent, eoque facilius excursio-
bus hostium paterent, mors in die
singulos impendens eos ad mai-
quotidie studiū pietatis excitaba-
vt frequentes conuentibus ade-
sent, culpas diligentius vitarent,
cramenta obirent, Christiano

*Christia-
ni duo,
pater, &
filius ab
hostibus
vorati.*

lamine contigere, sinceram illo-
rum fidem, & spem in Deum prote-
stantia; quorum vnum, aut alterum
referre ad perspicuum diuinæ gra-
tiæ documentum non erit alienum.
Captos abducebant miserum homi-
nem cum filio. Rogauit ille ne se co-
mederent, neve interficerent, quod
essent ex disciplina eorum Patrum,
qui Deum, & res coelestes homines

doce-

docerent, ratus huic obtestationi reuerentiam habitum iri; alioqui futurum, vt diuina ira absumerentur omnes. Barbari vera monita risum, iocumque fecere, atque vtrūque suis genialibus ludis comederunt. Neque ita diu diuina ultio dilata; oēs initio à duce facto, lue gentē inuadente, ad vnum consumpti, vastū vicum illum reliquerunt. Mulier vidua die Dominico, poenitentiae, Eucharistiaeque Sacramento suscepto, domū rediit; & cum rumor increbuisse, periculum esse à Tamuyis, dixit in familiari sermone, passurā se nunquā, vt viua à Tamuyis abduceretur, nec suae vis inferretur castitati. Quod dixit, praestitit: nā biduo, triduoque Tamuyae superuenientes domi deprehensam, cum captam in suas canoas (nauigiorum genus id est) viriliter reluctantem, nullavi, nulloque conatu imponere potuissent, vulneribus confectam exanimem in litore reliquerunt.

*Mulier
vidua
fortiter
mortem
fert pu-
dicitiae
seruan-
da causa*

Eandem palmā tuendae causae pudicitiae & altera tulit adolescētula,
E matri-

*Adoles-
centula*

*capta
eadem
causa
mortem
fert*

matrimonio iuncta, quæ præter
teras studio dedita pietatis, frequen-
tatione concionis, Sacramentorum
aliarumque piarum exercitationum
multum profecerat ad studium
tutum. Hæc item ipso Dominico
quo Sacramenta perceperat die
tercepta, abductaque cum ab
Barbaro, quæ minis, quæ blandi-
sollicitata adduci non posset, ve-
que flagitio, neque barbaro con-
bio assentiretur, multisque diebus
varias in partes versata, in firmi-
tia tuendæ castitatis persisteret,
barorum ventri escam esse peccatum
vitæ præoptavit.

*Tamuy-
arū ap-
paratus
ad bel-
lum.*

Tot malis affectis tum indige-
tum colonis, de colonia deserere
iam consilia ferebantur; & erant
metu grauiora. Barbari enim
cessibus elati, non iam solita in-
tia latrociniis, & infestationibus
sceratione ex hostium corporibus
ptare, sed aduenarum instinctu,
xiliisque iustum bellum cogitare,
ad coloniã totã occupandam
rare. In eam rem magnũ bellicum
que

canoarum numerum instruere dicebantur: Sunt canoæ actuarij *Canoe* lincres ex vna continenti trabe *bellica* excavati: sed quibus vtuntur ad bella; alui magnitudine præstant iis, quarum vsus ad quotidianas nauigationes adhibetur. Quæ eo facilius in hac ora parantur, quòd ob aquarum copiam arborum immansi trunco magno numero syluæ luxurient; neque vlla quantumuis vetustissima ætate excindantur. Earum latitudo non ita magna à quinque in septem vlnas aperitur, prout maior, minorue trabis est latitudo. Lõgitudo quàm minimùm in sexaginta, quàm plurimùm in vlnas octoginta extèditur. Forma, aluique conformatione ad agendũ faciles, ac leues. Remis velisq; aguntur, celeritate tanta, vt nostratibus biremibus non cedant: quadragenos, quinquagenosq; plus minúsve singulę vehũt remiges. Iidẽ remiges iidẽ bellatores, suo quisq; arcu, & sagittarũ fasce instructi, quib' præliatur; & cũ opus ẽ, suo se quisque remo (stantes. n. remigant) tanquam

quam clypeo tegunt: eiusque
causâ etiâ circa manubrium ha
palmulas. Alij præterea & à pup
& à prora, ac non pauci ex ipso
dio alueo fistulis ferreis armati
latores adduntur Videas interdum
as aduersus ipsarum acies, ad
tare martem ostentandam, belli
turam imitantes tanto impetu
se concurrere, tanto ardore,
tentioneque militari admisso
more prælia cire, vt horribilio
pugnæ speciem non desideres.
hoc prælij simulacro, festa que
tia persæpè virorum principum
in honore habent, aduentus ex
unt. Id genus actuariis alto se
mittere non audent illi quidem
circum litora cum quantalibet
ui congregari non verentur. Erat
rum consilium multis in locis
tempore coloniâ adoriri, coloni
que distractis ipsorum viribus, m
tiplici oppugnatione eò vt
fatigare, donec multis præliis ac
fos, ac debilitatos delerent, tot
que coloniæ tandem potirent

Apparebat rem consilio geri, non
 barbara stoliditate pro re nata rap-
 tim suscipi: eoq; magis formidini e-
 rat. Huic malo sui periculo capitis
 subueniendū censuit Nobrega; Bar-
 barorumq; fidem esse pertētandam,
 & aut illorum animos ad pacē in-
 flectendos, aut vitam in communi
 causa abiiciendam. Atq; hanc mē-
 tē inter preces sensit sibi sapius da-
 ri diuinitus, in eaque confirmatus,
 cogitationes suas cum iis, qui sum-
 mæ rerum præerant, communicat.
 Omnes consilium diuinitus iniectū
 consentiunt: Is igitur Iosepho An-
 chieta, & Antonio Aloisio, homine
 laico, cuius fideli opera utebatur,
 comitibus assumptis in Tamuyarū
 fines contendit. Eos sua nauī secum
 vexit vir magnarum opum, magni-
 que per ea loca nominis, & multa
 beneuolentia cum Patribus coniun-
 ctus Iosephus Adornus, ex illustri
 familia Ienuæ in Italia natus, Fran-
 cisci Adorni patruus, viri & doctri-
 næ, prudentiæque, & vitæ laudibus
 præstantis: quem Lusitania, (nam i-

*Emma-
 nuel
 Nobrega
 cum Iosepho
 Anchiet
 ta Lega-
 ti de pa-
 ce eunt
 ad Ta-
 muyas.*

*Iosephus
 Adornus*

D 5. bi a.

hij adolefcens litterarum studia
 luit) Societati Iefu peperit; qui
 tis animi dotibus instructus, m
 tisque in ipsa Societate magna
 laude muneribus perfunctus, in
 primos magni nominis viros in
 fra Societate cenfebatur. Tri
 noftrae Societatis generalibus
 gregationibus, feconde, tertie,
 ra, triumque Praepositorum gene
 lium electioni, Borgiae, Mercurii
 Aquaiuij, qui nunc regit, elec
 interfuit; Carolo Borromaeo
 dinali, & Mediolanensi Archie
 fcopo viro fancto, & iam inter
 lites colendo facrofancta Roma
 Ecclefiae iudicio fidelibus prop
 to in primis charus, atq; probat
 cuius opera confilioque fanctus
 tiftes multis, magnisq; in rebus
 tu est vſus. Is haud ita multis an
 ante, qua haec ſcriberentur, die
 obierat. Eius patrius Iolephus
 haec tepora in Braſilia negotiabat
 Barbari, horu aduentu cognito,
 Luſitanos ad ſe bello laceſſedos
 cedere, ſubito furore, ad eos te
 obruedos, cum multis, quas parat

canoas inuenerunt, se obuiã effundunt. Sed nauis, nauisque Domino & veneranda Emmanuelis Nobregæ specie confecta, irati hostium animi defederunt; blanda quoque Anchiætæ oratione deliniti, in primis vero eorum mentes diuina regente prouidentia mutuò sese respicere; illaq; inter se conferre; nempe honore digni hi viri sunt: nullæ hic insidiæ, nullæ suspiciones; fidei plena omnia. Itaque eos, data fide, beneuolè excipiunt. Quare obuius ad pacem primus fuit accessus. Exscendunt, hospitioque excipiuntur à senne magnæ apud suam gètem auctoritatis. Cum de pace agi coeptū est, vnus è principibus asperior cæteris qui desem canois magnum bellatorū numerum ductabat, arrogantia barbarica in cōditionibus pacis illud ante omnia postulabat; vt tres gentis suæ Principes, q̄ auxilio antè fuerāt Lusitanis, ac Neophytis, cū Piratiningā bello ipsi attētafsēt, seque eo tēpore ad Lusitanos recepissent, sibi dederentur. Huic iniquæ postu-

E 4

lacioni

lacioni cum magno animo abnu-
 set Nóbrega, sapientique oratione
 multa disputasset, quare id nulla
 ratione æquum esset; Barbarus, qui
 nulla nosset iura, nisi quæ præse-
 suggerit libido, graui exarsit irac-
 undia, ac tantum non obrūcauit Le-
 gatos: sed non permisit illum Des-
 Videbatur hic nodum iniecisse
 dissoluendum difficilem: nam si
 sua contentione perstitisset, inge-
 ad conciliandam pacem obex oppo-
 neretur. Ea de re Nóbrega ad Pra-
 fectum S. Vincentij Vincentianorū
 que graues literas dedit, ne vllate-
 ratione conditioni tam iniquæ asse-
 tarentur; ne si certò quidem scirent
 se, suumque comitem Barbaris de-
 cæ futuros. Sed temperauit omnia
 diuina bonitas Barbarus ille iracū-
 dus missus sanctum Vincentium
 mandatis, humaniter exceptus, ho-
 norificeque habitus rediit placatus.
 Ita iniqua postulatio è conditione
 bus deiecta, & fidelium amicorum
 falus facta tecta cōseruata. Sed ho-
 spitem hominem cōmodis moribus

*Hospitis
 huma-
 nitas in
 Legatos.*

perbenignum Patres nacti sunt: videturque diuina prouidentia, ut olim Helix Sareptanam viduam, sic in hoc tempore hunc senem tuenda Patrum vitæ comparasse. Morum enim grauitate nostrorum, humanitate, animi tranquillitate mirè tenebatur; quamuis enim caliganti mentis acie, virtutum tamen lucem tantam non despiciere non poterat. In primis verò tum ipsi, tum aliis fuit admirationi continentia: nam cum interim, dum de pace ageretur, gentis proceres, ut præ se ferrent sibi Legatos de pace gratos esse, mulierum suarum propin quarum copiam illorum potestati, pro sua consuetudine gratiosè deferrent (nihil enim vitij in ea labe inesse arbitrantur) perindeque est iis ad eam hospitalitatem, atque ad compotationem amicos inuitare; mirati sunt, esse in terris homines, qui integri ab ea contagione vitam agerent: cumque inter sermones de pace multa de Christiana Religione, multa de Patrum genere vitæ, consuetudinibus

*Barbari
Patrum
admirantur
continentiam.*

nibusque interrogarent, cum ce-
ra probarent omnia; tum nihil
quod sibi nouum atque ad prob-
dum difficile videri assererent,
vitam eius expertem consuetudine
traducere. Et, cum quibus artibus
gellis praesertim ostentatis, aliis
vite asperitatibus à Nóbrega com-
moratis) aduersus prauas cog-
tiones, obscenasque species se-
commouentes arx illa custodita
neretur, cognoscerent; ut qui di-
gratiae vim nunquam sensissent,
pore defixi, quid responderent, non
habebant.

HOSPES certè, in cuius pe-
diuina gratia sensim influebat,
nùs quàm ceteri hebes, aliquid
prà quàm humanum de admiranda
hospitum virtute animo concipie-
bat. Nam, cum multi eiusdem ge-
tis è remotioribus finibus eò con-
uenientes de occidendis Parricidis
consilia inirent (perinde est enim
iis hospites, atque a trilia ad gra-
la sacrificiũ addicere) eos senex
ai oratione, seueraque intermina-

tionē à facinore deterrebat; homines esse Deo charos, in illius tutela constitutos; si quis eos violet, iniuriam suam ipsius nece luiturum. His monitis Barbari permoti ab iniuria se continebant. A Patribus quoque identidem hospes ipse contende-
bat, ut quando illorum patrocinium suscepisset; se quoque Deo suis precibus commendarent: neque inania, neque sua mercede cassa illius officia precesque Deo oblatae fuere; siquidem haud ita multo post ad Christianos se recepit, baptizatusque in Christiana Religione vitam finit.

INTERIM negotium de pace urgebatur, à qua cum Barbarorum animi non abhorrent, querebantur tamen per hospitem prae-
teritorum temporum iniurias, omnem rupti foederis, & malorum, quae postea euenerunt, culpam in nostros conferentes: se enim initio pacis amatores, & imperio fideles fuisse, & commercium cum Lusitanis amicis, sancteq;

*Barbarorum
quarrela,
& ini-
tia dissi-
diorum*

seruasse: sed belli, & iniuriarum
ipsis initia profecta; ipsos quietis
micis bellum intulisse, homines
nocentes in seruitutem abduxit
vexasse, iumentorum loco habu-
se: se tot malis pressos, ab eorum
quos antea dilexissent, amicitia
cessisse; Deum coeli imbecillior
partem, ac iustiorē respexisse. H
Nóbrega fateri vera esse; seque
re Deum suę iratum genti ob ea
lera tantam calamitatem immisisse
sed suos iam resipuisse, longeque
liam mentem suscepisse: propterea
vt iratum Deum suę genti facere
propitium, ad iungendam cum
pacem venisse, quam nullo vnquam
tempore violaturi sint; & digna
etiam pro damnis satisfactione re-
dituri. Quòd si ipsi communia fo-
dera fregeritis scite vos ob perfidiam
à Deo pessundatum iri. Quæ postea
ma verba tanta animi presentia, et
toq; spiritu pronūciauit, vt appar-
ret id illi diuinitus iniectū. Barbari
certe id & in p̄sens ita acceperūt, &
cōfirmavit postea euētus: siquidem

ij, qui vicum illum incolebant. & alij cum iis coniuncti, sancita pace semper manserunt in fide, & bono pacis adhuc perfruuntur: alij postmodum, qui à fide recesserunt, multis postea attriti bellis, ad interuersionem deleti sunt, paucis exceptis, qui Christianam fidem susceperunt.

Res interim nihilo minùs trahebatur; hēserantque Patres inter hostes in duos menses, cū quotidie Nóbrega Missæ offerret sacrificiū. Sed cum ad rem conficiendam, & ad priuatas Societatis rationes Nóbrega præsentia in oppido desideraretur; neque re infecta Barbari eos abire permissuri viderētur, & negotium de pace deserere non oporteret, persuasit Nóbrega Iosephus, vt tota res diuidetur, seque ibi obside relicto, ipse S. Vincentium rediret. Quo tempore tria sibi nocte vna diuinitùs indicata exposuit; turrem Biritiocam, quæ faucibus euripi imposita aditum claudit ad S. Vincentium, ea ipsa nocte à paucis Barba-

*Nóbrega
S. Vincē-
tium re-
dit.*

ris, porta incensa expugnata esse, custodemque turris cum vxore interfectum, familiamque omnem in seruitute abductam. Præterea certum hominem ad S. Vincetium Patri bene notum, aduerso casu, plastro supergrediente obtritum interisse. Tertio loco, onerariam è Lusitania ad Sanctum Vincentium breui appulsuram. Rediit Tamuyarum voluntate, Iosepho retento, Nobrega: nauis quinto ab eo sermone die superuenit, & de Biritioea, & misero homine à plastro oppresso remota se habere Nobrega comperit; eum leucis septem & viginti locus sancto Vincentio distaret. Quid ad ipsos hæ prænunciationes pertinerent, non satis apparet; nisi Biritioea expugnatio, obex ad impediendam pacem obiectus Emmanuelis prudentia fuit amouendus; eiusdemque prudenti charitate, opportunisque consiliis oppressi hominis fortasse de iis, qui familiæ ministrabant, calamitas alleuanda: nam quid opus esset ad nauis aduentum

Præ

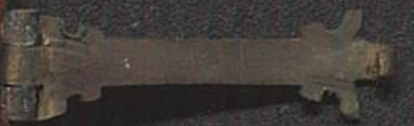
præsentia eius, qui toti domui præ-
esset, conicere difficile non est.
Siue enim Socij, aliæve merces ea
naui vehabantur, siue à prouinciæ
Prætorè literæ, quæ ad pacem pro-
dessent, siue à Societatis Prouin-
ciali præside literæ; mandataque
perferebantur; permagni intere-
rat ipsum, & publicè totius pacis
sequestrem, & priuatim suæ fami-
liæ præsidem, in tempore adesse.
Neque aberat periculum, ne præfe-
cti aliqui militum turbulento ho-
mines ingenio, ac præferoci, cum
supplementis ea naui venirent, qui
quidquid de pace sancitum esset,
rescindendum contenderent. Ad o-
mnia hæc amolienda incommoda
Nobregæ præsentia momenti erat
permagni.

PROFECTO Nobrega, solus in
tanta barbarie Iosephus relinqui-
tur; & annū agebat ætatis suæ trice-
simū, cum hinc vitæ periculū hostiū
feritas, illinc animi integritati la-
bem foedi incolarū mores intenta-
rent; nudis enim tum virorum,

tum

*Iosephus
solus in-
ter hostes
pacis ob-
ses relin-
quitur.*

111
566

tum foeminarum corporibus, & obuia ad prauitatem illecebra, cuius continentiae fuit, nullo comite, nullo custode, nullo suarum actionum teste, in tanta rerum absurditate saltem non pertentari? neque tamen Nobrega reprehendendus, qui quam virtutem quantis periculis crederet, optime nosset. Sed, vita neglecta, eaque penitus diuinae prouidentiae commissa, totum se Iosephus ad animi tuendam arcem contulit. Erant sensus ab adspectu auertendi, erat mens, cogitatioque in Deum defigenda, ne qua turpi earum rerum specie, inter quas assidue versandum esset, commoueretur. Quare obrem ad nota sibi, usitataque praesidia confugit: erat ei solemne, noctium parte modica somno concessa, reliquam diuinis precibus, diuinisque commentationibus transigere, reliquo toto tempore nunquam a diuina cogitanda praesentia animum abducere. Id multo intentius sibi faciendum indixit in medio periculorum turbine. Adhuc ieiunia,

nia, aliasque vitæ asperitates, quibus rebellantes animi motus cohibentur, & se liberiùs mens in Deum erigit, adhibenda esse censuit; in primis verò diuinam Matrem aduocandam; cuius tutelæ iampridè se commiserat; cuiusque patrociniò se fore tutum, nequis è camino Babylonis ad animum vapor afflaret, cõfidebat. His septus munimentis & ipse aduersùs ea, quæ circumstabant, tentamenta reddebatur firmior, & insidiatoris hostis artes eludebantur, tela è manibus extorquebantur. Quare, præter negotiũ de pace, quidquid à precatìone, piæque commentatione ei superesset temporis, id totum ad barbarorum utilitatem conferebat; cum iis de diuinis rebus, deque animi salute sedulò agebat, statos, quotidianosque conuentus Catechismi causâ agebat, audiebantque eum Barbari libenter, quæ diceret, ad animum mittebant, præceptisque illius ex animo obtemperabant; multi que idonei essent ad Baptismum, nisi
pro

*Infantes
duos bap-
tizat,
qui pau-
lo post
moriun-
tur.*

110 *Vita Iosephi Anchietæ*
pro loci, gentisque natura timenda
esset inconstantia. Infantem tantum
à partu semimortuam baptizauit,
quæ repente conualuit, paucis tamè
post diebus in cœlum euolauit; &
infantem alterum, quem quod ad-
ulterino patre natus esset, uiuentem
crudelis auia terræ infoderat (nam
licet illegitimi concubitus apud e-
os odiosi non sint, mutuò sibi culpâ
indulgentes, alienam tamen prolè
alere illis graue est: ergo culpæ fe-
ditatem in iis puniunt, qui culpa ca-
rent) id cum rescisset Anchietæ, lo-
cum sibi curauit indicandum, humi
tollit, & puerum uiuentem adhuc
extrahit, cum semihorâ ipsam terra
opertus iacuisset; baptizat, adhibi-
tis mulieribus, quæ ei lac præberet
paucis tamen & ipse hebdomatis ad
sua prædestinationis brauium hinc
abiit. Et quidem iam antea S. Vincen-
tij cum Catechumenos ibi instrue-
ret, cognouit semileuca ab oppido
mulierem Ethnicam infantem pe-
perisse; quem, quod mancus esset,
& membris deprauatis, illo offensa
vicio,

vitio, humano sensu amisso, vterius
sui fractum viuentem sepelierat.
Accurrit cōfestim Iosephus, infan-
tem extrahit: & cum vitæ in eo ad-
huc reliquias superesse sensisset, ba-
ptizauit; baptizatus paulo post in-
ter eius manus expirauit. Sed noti e-
rant quotidiani hominis labores,
nota vitæ consuetudo, quæ quanto
erat ab illorum consuetudine re-
motior, tanto maiorem Barbaris
admirationem commouebat. Ergo
illum tanquã aliquid humano mo-
do maius suspiciebant, amicum Dei
nominabant: secretos cum Deo ser-
mones habere dictitabant, & quod
in corporis doloribus, morbilque
remedia illis indicabat, amabant
vehementer.

*Iosephum
Barbari
tanquam
virum
sanctum
suspiciunt.*

ACCEDEBANT & alia, quæ Bar-
baros maiorem in admirationem
adducebant. Erat illi vsitatum quo-
tidie, dimisso Catechismo; ad vires
animi recreãdas in agro aliquantif-
per ambulare; atq; e codice hora-
rio, etsi nondum sacris ordini-
bus

bus initiato solemnem diei psalmodiam percurrere. Obseruatum est persæpè admirandæ speciei auculam, multis, pulcherrimisque coloribus distinctam, ad ipsius solitam eò tempore aduolare, hilarique tripudio modò illius humeros, modò brachia, modò etiam ipsum librum insilire. Ea siue naturalis auis ad hominem in pristinæ statum innocentia restitutum adcurrerat, siue diuina species, ad vitæ declarandam innocentiam, à Deo immissa, se obiceret, non diiudico: colonus certè Piratininganus, qui fortasse vltro, citroque de pace mandata ferens, commeabat, iuratus testis id se vidisse asseuerauit. Sed id genus alia sapiùs eidem contigisse cognoscemus. Verùm, qua erat in sanctam Dei Matrem pietate, adiecit animù ad eius laudes Latino versu celebrandas. Sed quæ pãgendi copia in tanta barbariæ vastitate? non libri, non charta, ne stylus quidem, aut res alia ad exarãda grãmata suppetebat: quoniam tamen sanctæ Ma-

tri

*B. Virgini-
us vitã
Latino
carmine
pangit.*

tri id promiserat, bono memoriae,
quo exellebat, sibi utendum cen-
suit, quod in magnis ingeniis, & ad
scribendum accuratè exercitatis in-
solens non est. Exorsus igitur à pu-
rissimo eius conceptu, omnem illi-
us vitæ seriem, ad eius in cœlum
vsque ascensum, ad vsque diuinita-
tis concessum, diademaque ei cœle-
stis regni impositum, Elegiaco car-
mine pertexuit, omnibus vitæ par-
tibus, mysteriisque disertè explica-
tis; figurisque & oraculis, quæ de
sacris literis, sanctorumque Patrū
testimonio ei tribuuntur, illustra-
tis. Profuit id illi non modò ad suæ
fructum pietatis, verùm etiam, ut
ipse indicat, ad vitam, & libertatē:
&, quod ille in primis optabat, tra-
ctatione sacrarum ipsius laudum
purissima Virgo eius mentē ab om-
ni, quæ immineret labe, puram, in-
tentatamque seruauit; quod ipse in
carmine, quod mox subiiciemus,
disertè testatur. Et multis annis po-
stea, cum iam & Sacerdos, & multa
esset apud omnes auctoritate, Sa-
cerdo-

Sacerdotem fœdis tentationibus liberat suis precibus.

cerdoti alteri non obscure declarauit. Querebatur is cum Iosepho, multas, foedasque cogitationes sibi molestas esse, nec posse illas, omni adhibita contentione, ex animo eicere, quin vltro sibi, & inuito, & omni conatu reluctanti obuersarentur: proinde ab ipso petere, Deum rogaret illam ab se vt molestiã abigeret. Non est laudanda, inquit, postulatio hæc, quasi in periculis Deo præscribamus, quid ab ipso vellemus, & infinitam illius prouidentiam præuertamus; non æquum est à Deo petere, à nobis vt certamina remoueat; est enim id totum ipsius prouidentie relinquendum, & quantum cuique committendum, ac quæ in discrimina quisque sit conijciendus, ipse solus nouit, qui quantum in quoque sit virium iustissima trutina expendit; quin tu potius ab illo petas, vt tibi in periculis præstò sit, opemque ferat, ac faciat cum tētatione prouentum; & cum Augustino dicas; *Da quod iubes, & iube quod vis.* Hac ille plurimum petitione delectatur, quæ præter id, quod

quod optat, nouo etiam in hanc vitā
meriti præmio cumulatur. Quod
scio, subiunxit, alteri contigisse, qui
longo tempore inter vehementes,
ac perpetuas occasiones cōflictatus,
Filij, Matrisque diuinæ auxilio non
modo lapsus non est, sed præterea
etiam certum ab vtroque testimo-
nium accepit fore vt nunquam in
eiusmodi periculis laberetur. Non
dubium, quin & de se, & de hoc ipso
sue quasi relegationis tempore lo-
queretur. Accepit consilium Sacer-
dos, & cum æqua ipsius animi cum
Deo cōiunctione, tum Iosephi præ-
cibus factus est voti compos: triduo
enim ab eo sermone Iosephus Sa-
cerdotē eundē ad se accitū certo p-
missio cōfirmavit, nullas & in posterū
eiusmodi molestias obuersaturas;
modo ipsi non pigeat omni cautela
sue ipsius curæ innigilare. Idq; Sa-
cerdos ipse omnino sibi cōtigisse, vt
Iosephus prædixerat, testatus est.

Et quā uis tātā esset per hæc tem- *Barbari*
pora Barbaris admirationi, vt diui- *Iosephū*
num aliquid in eo venerarentur, ab *se uora-*
infita

*tuos mi-
rantur.*

infita tamen feritate; cum viderentur
negotium de pace duci longius, quam
moræ impatientes, metu, ne aliter
illis è caeca euolaret, mortem illi
minabantur, diemque certam denun-
tiabant; qua die more suo essent
festis epulis voraturi. Para te, inqui-
ebant, Iosephe (utar illorum mo-
do loquendi) & satia te luce Soli-
nam te in certam diem ad festum
conuiuium destinauimus. Quibus
ille placidè respondebat: Non me
interficietis; nondum enim venit
hora mea. Cumque ex eo postea que-
situm esset; qua id fiducia tam con-
fidenter sibi polliceretur: Matris, re-
spondit, Dei promisso, non permit-
suram se mihi vitam eripi antè, quam
ea, quæ de illius vita, & laudibus
meditarer, perfecissem.

*Captiuos
alios Lu-
sitanos
periculo
liberat.*

NEQUE sibi tantum, sed & aliis
etiam liberationem, & incolumita-
tem prædixit: nam dum inter Bar-
baros pacis sequester moraretur,
pendente adhuc negotio de pace
Tamuye, neglecta fide, perseverans
tes adhuc in iniuria è Vincetianis
finibus

finibus Lusitanos aliquot captiuos
asportarant. Accedit ad agendum
de illis redimendis Iosephus, cum
iam transacta essent omnia, pretium
expectabatur. Et quoniam in rebus
transigendis nihil est minus expe-
ditum, quam aut pecuniæ, aut pacti
pretij representatio,angebantur a-
nimo tum captiui, tū Barbari, quod
res duceretur longius. Itaq; eò ve-
nerant, vt captiuos iam ventri, &
gulæ destinatos occidere pararent.
Accurrit, re cognita, Iosephus, bre-
uem vnus dieculq; moram interpo-
ni postulat. Postero die manè, cum
Sol ad eum locum venerit (& locū
manu indicabat) omnino præsto
futuros, qui illis satisfaciant. Homi-
nes ipsis notos nominabat; numerū,
genūsq; vestium, aliarumq; mercū,
quas pro captiuis cōmutarēt, cōme-
morabat (nam pecuniæ apud eos
nullus est vsus) id ni fiat, suam se
quoque vitam ipsorum laniæ ob-
iecturum. Ea obtestatione Barbari
spem promissi experiri statuerunt:
nec spes eos fefellit. Vt Iosephus
promi-

F

promiserat, sigillatim cuncta en-
nerunt, & cōmutatione facta, o-
ptiui liberati. Verum hos præ-
prædictionem, opera etiam adiun-
alterum sola prædictione peric-
liberavit. Erat hic Arias Fernan-
postea colonus Ianuariensis, Io-
pho admodū familiaris. Is ad Io-
phū venerat, seu cum mandatis,
quavis alia de causā. Eū Barbari
tinere in escam cogitabāt: quo-
ille sensisset, Iosephū de suo pe-
culo admonuit. Vetuit esse sollicitus
Iosephus, certūq; in litore locū
dicavit: postero die eō navigiū
pulsurū; quo cōscenso, in tutū se-
ciperet, & ita prorsus euenit.

Qui nodi ad expediendam pacem
obiicerentur, non inuenio: sed pro-
babile est, Gallis præsertim in
hostes cōmmorantibus, multa ca-
Lusitanis de Tamuyarum securitate
multa cū Tamuyis de Lusitanorum
cōmodis, quæ hic Iosephus, illic
brega cōciliaret, fuisse transigēda
ta nūcijs vltro, citroq; mittēdis,
in longiorē quā putabatur diem
tracta

*Arias
Fernan-
dus.*

tractam esse. Ultra tertium mensem
à Nobregæ discessu inter sua pia
studia, interq; minas Barbarorum,
tanquam inter sacrum, & saxū sum-
mæ vir innocentiaē versatus, felici-
ter tandem, Dei ope confecta pace,
summa cum omniū lætitia, deducē-
tibus eum Barbaris, S. Vincentium
redit incolumis. Ibi ex longo ex-
ilio, ærūnisq; recreatus contulit se
ad ea perficienda, poliendaq; quæ
in hostium potestate constitutus de
B. Virgine commentus erat. Carmē
totum in bis mille octoginta sex di-
sticha extenditur quod eidem Vir-
gini matri, adiecta ad calcem eius-
dem metri apostrophe, dedicavit:
cuius cum fragmentum allatum sit,
expedire visū est ad ingeniū dunta-
xat degustādū hoc loco adscribere.

*Confe-
cta pace
Iosephus
S. Vin-
centium
redit.*

*En tibi qua vovi Mater sanctissima
quondam*

*Carmina cum sauo cingerex hoste latus
Dum mea Tamuyas presentia mitigat
hostes,*

*Tractoque tranquillum pacis inermis
opus.*

D 2

Hic

Hic tua materno me gratia fouit amore

Te corpus tutum mensq; tegente fuit.

Sapius optavi, Domino inspirante, dolere

Duraq; cum sauo funere vincla pati.

At sunt passa tamen meritam mea vultu

repulsam,

Scilicet heroas gloria tanta decet.

Conciliata pace cum Tamuyis, duorum eorum pagi, seu terrarum tractus, ut paulo antè meminimus, qui Ianuariensis oræ partem, & qui Caput frigidum tenebant, freti Gallorum armis, à cōmuni totius gentis consilio seiuncti, bellum continuerunt. A Regina interim supplementa ex Lusitania mittebantur.

*Supplementa
ex Lusitania
mittuntur.*

ANNO inde 1564. Prætor Eustachium Salam, fratris filium, ac summum rei bellicæ Præfectum cum classe ex Lusitania aduectâ, & nauibus ex ora Brasiliæ contractis, ad res Ianuarienses cognoscendas, bellumque ostentandum mittit, eiq; mandat, ut hostium consilia, & apparatus, & quæ belli natura futuræ videatur, exploret: ac, si se fortuna præbeat, hostem, si possit, in altum

prælium eliciat. Erat formidolosa rerum facies, nil nisi hostile cernebatur, sinus canoïs bellicis referatus: litora circumquaq; Tamuyarũ manipulis ad bellum paratis frequentia; apparebatque Gallorum consilio administrari omnia. Lusitanus, cognito hostium apparatu, & consilio, & arte geri omnia; cum sui potestatem hostis non faceret, nec se satis instructum ad eos intra finem laceffendos sentiret, contentus illa ostentatione, cum aduersus prodiret nemo, ad supplendã classem, canoarumque auxilia accersenda S. Vincentium rediit.

ANNO demum 1565. 13. Kalend. Februarias, qui dies S. Sebastiano Martyri sacer est, quẽ Regi cognominem totius belli præsidem inuocârunt, bene instructa classis è Biritiocæ portu soluit. Erant maioris aluei onerariæ sex, minoris magnitudinis, ad explorandum, aliasque opportunitates speculatoria nauigia, lembique ad varias expeditiones nonnulli, canoæ non plus no-

F 3 uem.

II
1565
Anno Domini 1565. Lusitanorum classis aduersus Ianuarienses soluit.

uem. Hac classe Lusitanus mensis
 Martio ineunte infulas ostio finis
 appositas occupat. Ibi dum in anco-
 ris Prætoriam nauem præstolantur
 deficiente comœatu, auxilia indi-
 genarum, quæ canoïs vehebantur,
 sunt Barbarorum ingenia, minima
 quaque oblata offensione, mobilia
 constituerant se clam subducent,
 atque in suos fines remeare. Venit
 cum classe à sede S. Vincentij Sacer-
 dos è Societate Iesu Gúdifalvus O-
 liueria, & Iosephus Anchieta non
 dū ad sacros ordines admotus. For-
 tē inuisunt officij causā, vt sit, au-
 xiliares: ab ipsis certiores fiunt
 nuper inito consilio; frustra tēpu-
 teri, Prætoriam nauem expectandā, quæ
 nulla venit; lembos tres, qui ad pe-
 tendum comœatum, missi essent,
 non apparere: diaria malignè sup-
 peditari; nolle se extremam famem
 opperiri. Hic Iosephus eos bono iu-
 bet esse animo, spem in Deū conti-
 ciant, fidem datam seruēt; nō præ-
 teriturum diem posterum, qui
 largā Dei benignitatem experiātur.

*Iosephus
 retinet
 auxilia
 sociorum
 ne sece-
 dant.*

Hau

Haud multum temporis ab eo sermone præterierat, cum eodē die lēbitres, qui erant in expectatione, & S. Spiritus Præfectura alimentis onusti comparent, & postero die bene manē Prætoria superuenit. Ita Iosephi opera auxilia retenta, & fides illius prædictionum constituta. Aduentu Prætoriæ classis vniuersa finum intrat, nauibusq; commoda in statione collocatis, captoque loco opportuno, munitiones vrbs instar, aggeribus, vallo, & fossa cingunt. Ex hoc loco bellum in duos ipsos annos tractum est, Oliueria & Anchieta, dū armis milites dimicāt, auxilia cœlestia implorantibus. Et sanè milites nullo loco suam desiderari pietatem passi sunt. Dixisses eos non magis ad præliandum, quā ad pietatem exercendam in armis esse. Inde factum, vt ex prælio prospero fere euentu redirent. Et verò plus armis pietatis, quā ferro, & præliis pfectū est: nam cū lōgè impares numero Lusitani hostiū essent multitudini, & admista essēt arma Gal-

lorum

*Classis
Lusitanorum
sinum
intrat:
ibi bellum
geritur.*

lorum, & militaris pro captu gentis disciplina; coeleste tamen auxilium ita luculenter apparuit, ut contra quã olim Aegyptij aduersus Iſraelem nostri dicere possent; *Adoriamur hostes nostros: Dominus enim pugnat pro nobis, contra illos.* Multi enim è nostris lethaliter sagittis vulnerati, leuissima curatione breui tempore conualuerunt. Et sancti vehementes sunt illorum arcuum emissiones, grauesque sagittarum ictus; ut multi magis illos, quam scloporum nostratium glandes reformident. Alij globis earundem fistularum integro adhuc impetu ex propinquo in pectore percussi, nõ secus ac si lorica periculo probata recti essent, ictum illesi euaserunt, globo illis ante pedes delabente.

Inter has turbas Societatis Patres Iosephũ Anchietaẽ à Ianuariensi bello Bahyam reuocarunt, ut sacris ordinibus initiatus Sacerdos fieret: tunc enim ad Brasiliam ordinandam, regendamque Ecclesiam Episcopi munere primus venerat Petrus

Petrus

Leitanus

primus

Episcopus

in

Brasiliã

venit. Io-

sephus

Bahyam

m. 1116-

Petrus Leitanus, vir in Lusitania & genere & suis laudib⁹ clarus. Ergo ad rei diuinæ fructū magni interesse omnibus visū est, Iosephū primo quoque tēpore nulla interposita mora Sacerdotio ornari. Ex itinere eum Nóbrega, qui S. Vincentio, & reliquis circā sedib. præerat, sedē Spiritus sancti cum vicis, aliisque maiorib. Ecclesiis ei sedi attributis inspicere iussit; vt si quid opus esset, corrigeret, componeretq; tanta in nō grandi ætate indoles, & in homine nondū Sacerdote perspectæ virtutis, & prudētiae inerat auctoritas. Quod munus multa cum omniū pace, & probatione administravit. Gundisalvus Oliueria interim solus in Ianuariensibus castris rem Christianam Deo precibus cōmendabat. Hostes iam Gallorum disciplina exercitati, freti multitudine, & aduenarum sclopis, ausi sæpe sunt nostrorum munitiones adoriri. Castra erant exigua: instar vrbis; tabernacula ex paleis raptim compacta: locus altari, temploque, &

*tur ad
sacros or-
dines
suscipi-
endos.*

*Hostes
Lusita-
norum
castra
adoriū-
tur*

sacris rebus, itē ex paleis excitatus,
 contectusq;. Cōtigit vt inter castrorū
 oppugnationem cūm Sacerdos
 Oliueria ante sacram arā in genua
 applicitus Dei imploraret auxiliū,
 sagittę supernē euolantes suo lapsu
 super sacellum deciderent, perfol-
 sisq; tecti paleis, circa orantis cor-
 pus humo infixæ hæerent; illius te-
 mē corpus, quasi diuina manu sub-
 motæ non attingerent. Id milites,
 interquiescēte per vices prælio vi-
 derunt, cūm & ipsi modico spatio
 ad preces cōfugerent; admirati so-
 lū circa orantem sagittis horrere,
 Sacerdotem verò telis circumseptū,
 incolumem persistere in precibus,
 donec hostis ab oppugnatione pel-
 leretur. Quæ res maiore animo mi-
 lites coelesti perspecto auxilio, ad
 repetendum prælium reuocabat.

*Prælium
 cano-
 rum.*

FESSI tandem Tamūye belli
 diuturnitate, ac pertesi toties irriti
 conatus, cūm plerūq; à prælio male
 accepti, ac magno cū dāno redirent,
 statuerunt vno prælio de tota belli
 alea decernere; docti nimirū ab ad-

uenis

uenis ingenium, & artem adhibere.
Et sanè prudenti consilio instituta
res est: sed diuina prouidentia me-
liorem partem tuendam susceperat.
Missà castrorum oppugnatione, in-
duciarumq; à prælio interposita tã-
tula quiete, quàm maximum nume-
rum contrahunt canoarum; ad ve-
tères, nouas lögè à Lusitanorù sta-
tione in ipso sinu fabricare adoriũ-
tur: centũ & octoginta toto illo tẽ-
pore instruxerunt, easq; spatio leu-
cæ vnius à Lusitanis abdito in re-
cessu in insidiis collocant. Inde ea-
rum non magnus numerus prodit;
hostem prouocat ad prælium: nec
Lusitanus certamè detrectat. Quin-
que canoæ, quæ reliquæ erant (nam
Vincentiani auxiliares, pertæsi mi-
litia, dilapsi quatuor abduxerant)
aduersum à Præfecto Sala mittun-
tur. Præliũ cõmittitur: Tamuyq; vix
cõserta manu, vt inter ipsos cõuene-
rat, simulata fuga nostros audaci⁹ in-
sequutos in insidias pertrahũt. Inde
maior canoarũ numer⁹ Barbaris au-
xilio accurrit. Circuētus Lusitan⁹

non animum despondet, sed diuino
 fretus auxilio fortiter resistit. For-
 tē inter pugnandum vna ē nostris
 canōis iētum bōbardę explosōis sul-
 phureū puluerē inflāmauit, propu-
 gnatorib⁹ aliquot semiuertis in mare
 eiectis; qui tamē nantes ad suos eu-
 serunt. Ea flāma territa Tamuyarum
 ducis coniux, quasi ingens incēditio
 aduersus ipsorum classē tortū e-
 confestim esset absumpturū, clamo-
 ribus, eiulatuq; omnes perterriti
 ipsaq; cum duce fugā confestim ar-
 ripuit. Ducem, & qui instatione e-
 rant, & qui preliabatur, relicta pug-
 na, ad vnū omnes quā effusissimā
 fuga sequūtur. Tunc apparuit ingē-
 canoarū numerus, & magnitudo pe-
 riculi perspecta. Nostri ad speciem
 aliquandiu fugatos insequuti, se tā-
 dem receperunt. Laudes pro magni-
 tudine beneficii Deo reddite, qui ip-
 sos illo die ex tāto periculo libera-
 ruit: neque enim muliebres solum
 clamores hostes in fugam. vertēre
 sed multo magis obiecti diuinitatis
 terrores: ipsi enim hostes postea fal-
 si sunt

*Tamuyæ
 monstro
 territi
 omnes
 diffu-
 giunt.*

si sunt, se admiranda specie bellato-
re in armis vidisse fortiter prælian-
tem, & de canois in canoas admira-
biliter transilientē, qui suo terrore
vniuersam ipsorum aciem cōpleuit.
Eum S. Sebastianū, in cuius patrociniū
se dederāt, Lusitani fuisse inter-
pretati sunt. Et sanè credendum est
maiores etiam nostrarū canoarum
numerū ipsis apparuisse: quippe illa
diuini propugnatoris vmbra non
tantam faceret ostētationem tā exi-
guo canoarum numero; neq; solūm
foeminæ illi, sed hostibus omnibus
terrificum incendium obiectum
esse.

ANNO demum 1567. Prætor ipse
Médés Sala ipso die festo S. Sebasti-
ano dicato noua cum classe, & nouo
etiam nobilium cum suis copijs co-
mitatu superueniens, hostes è toto
sinu exturbauit, eosq; intra ipsorum
fines totis viribus persequutus mul-
ta clade attriuit: duos eorum vicos,
quibus se Galli munierant, exci-
dit; totumq; sinum Ianuariensem

F 7 hosti-

111
166

Anno
Domini
1567. Ia-
nuarien-
sis sinus
in pote-
statem
venit.

hostibus expurgatum in potestatem redegit.

*Vrbs S.
Sebasti-
anus, &
in ea
Collegi-
um Soci-
etatis Ie-
su ex-
truitur.*

PACATIS rebus omnibus, frequenterque colonia deducta, locum muniendæ vrbi, priore opportunitatem designauit: quatuor castellis, vti Saluatorem ad Bahyam communiri, faucesq; sinus hinc inde castellis excitandis claudi iussit. Quo tempore area Collegio Societatis IESV extruendo Sebastiani Regis iussu attributa, vectigal etiam eiusdem Regis liberalitate, ad quinquaginta Socios alendos constitutum. Urbem sanctum Sebastianum nominarunt, non solum religione nominis Regi benedominari; sed pia etiam grati animi significatione sancto Cælitæ grates pro modo rependentes, ob felicia euenta, quæ vel eius die festo cõtigerunt, vel ab eo die eorum inicitia profecta sunt: nam & hæc ipsa victoria circa eum diem, vti diximus, relata est, & biennio antè Eustachius Sala eiusdem diei auspicio finem ipsum intrarat; eiusdemque sancti Martyris inuocato patrocinio bellum

EXOR-

exorsus erat; præsentemq; opem tū
in canoaram, tum alijs in prælijs se-
ferunt. Ita satis firmum munimen-
tum aduersus impietatem constitu-
tum.

VENERAT eadem classe ad Ia-
nuariensem finem cum Præto-
re eūda suæ diœcesis causâ Episcopus
Leitanus; & vnâ cū ipso Ignatius
Azebedius Societatis IESV Sacer-
dos, is, qui paucis inde annis è Lusitania
cū magno Sociorum numero
Brasiliam repetens, Oceanum claro
suo, & comitum martyrio consecra-
uit. Is per id tempus à Frâncisco Bor-
gia Societatis IESV Præposito Ge-
nerali missus Visitatoris munere
in Brasilia Societatem regebat. Eo-
dē quoq; comitatu & Iosephus An-
chieta nouus Sacerdos: sed hic in
Vincentianam sedē se retulit, ibiq;
mansit Azebedius Visitator Præto-
rem, & Episcopum ad Ianuariensē
finū sequutus; pro suo munere Col-
legium Societatis, Collegiiq; fūda-
tionem admisit; & totam regendi
Collegii rationem, disciplinam-
que

*Ignatius
Azebe-
dius Vi-
sitor
Societa-
tem cir-
ca Iannu-
ariensem
sinum
ordinat.*

*Iosephus
factus
Sacerdos
redit. S.
Vincen-
tium.*

que ex præscripto Societatis ordinavit. Ceteras circa sedes Societatis S. Vincentium, Sãctos, Piratiningã, Spiritum sanctum, aliaq; loca minus nota Sebastianensi Collegio, cui perfectum esset Collegij, & vrbis opus, & sedes, formaq; Collegij constituta, regenda attribuit; vt ad unum omnes caput, tanquam corporis vnus membra referrentur, & vno omnes regimine, quasi familia vna continerentur.

Inter hæc vt ratio temporum suadet, iter faciebat Iosephus cum Emmanuele Nóbrega, & cum iis Arias Fernandus iam colonus Iamariensis eodem contubernio pernoctabat; cum Iosephus noctis conticinio Nóbregam interpellat. Vigilasne? inquit; cum sensisset vigilantem: Grates, inquit, agamus Deo; nostri enim victoriam ex hoste retulerunt. Hęc Arias somnum simulans notauit. Potuit illi nocte, quæ consequuta est, ea victoria inter contemplationem indicari: attamē quæ victoria fuerit, quia notatum non inuenio,

inuenio, coniectura ducor ad credendum hanc Prætoris de Tamuyis fuisse, cum hostibus ex omnib. Ianuariensibus finibus exturbatis, tota Ianuariensis regio in potestatem venit: nam diuina illa canoarū victoria quo tempore data est diuinitus, Iosephus Bahya factus Sacerdos nondum redierat. Reliqua, quæ postea consequuta sunt bella, non tam periculosa alicui fuisse videntur, vt sollicitum quemquam habere debuerint.

AT Iosephus Sacerdotio auctus, maiore coepit cum auctoritate, & fructu ministeria Societatis exercere, & in opere iuuandi homines versari, vt ea, quæ proximè narraturi sumus, declarabunt. Iam antè à primo Gallorum in Ianuariensem sinū aduentu, nonnulli inter milites Calviniano veneno imbuti immixti Catholicis venerant. In iis quidam Ioannes Boullerus homo lingua promptus, & facetus, Latinarum, & Græcarum literarū, vt sunt Hæretici, non iners ostentator, Hebraicæ quoque linguæ

*Ioannes
Boullerus in
Brasilia
Caluinii*

linguæ nonnihil tinctus rudimen-
tis; in locis vero sacrorū scriptorū
cōtrouersis, quibus peruersū Calui-
ni dogma se iactat, audacissime ver-
satus; quod cōmilitones sanos in fi-
de pestifero afflatu pertentaret, vel
quo alio crimine, certè hæreseos, e-
rat à suo duce Nicolao Villagano-
nio viro Catholico puniendus. Quod
ille persentiens, vna cum tribus co-
mitibus ad Lusitanos S. Vincentium
transfugit. Et forte per id tempus in
Gallia pestifera Caluini dogmata
satanico flatu succensa tantum sedi-
tionum incendium excitârant, vt
potentissimos Reges multos annos
fatigârint. Cuius nefarij deprava-
toris potissimum cōsiliū fuit fal-
sa specie, quam ipse finxit. Euange-
lij, homines ab Ecclesiæ reuerentia
primū, deinde à suorum Regum fi-
de subtrahere; orbemq; vniuersum
in sui doloris, iniustæque turpissimæ
ignominia notæ vltionem excitare,
atque peruertere: tātū in animo pie-
tatis vinculis exsolūto impotēs po-
test audacia. His plenus spiritibus
Boullé

Boullerus diu ita inter Lusitanos
versatus est, vt pestiferum virus nō
se proderet. Ad extremum pruritu
percitus afflandē corruptelæ, necdū
suo inter suos periculo satis doctus,
temerario ausu fortunam tētare nō
dubitauit inter alienos, ratus vbiq;
eadem hominum ingenia tarda, &
hebetia, qualia inter Tamuyas, se
reperiturum: neque in tam ab huma-
no cultu remotis finibus canes ad
custodiam aduersus lupos aduigi-
laturus. Erat Hispanorum loquela
bene exercitatus, & vt erat nō infa-
cundus, & urbanus, & à natura in-
structus ad sermonem lepore, & fa-
cetiis cōdiendum, nactus homines
armorū, quam iuris peritiores, iucū-
ditate sermonis se ijs insinuauit; se-
simque confabulando inter risum
& iocos sēsā quædam cœpit ad sper-
gere, quibus Sacramentorum vsum,
sacrarum imaginem cultum, indul-
gentiarum vim, & Romani Pontifi-
cis potestatem eleuabat. Neque ijs,
quos decipiebat, dolum sētiebāt; sed

ziza-

zizaniorum semen conceptū in scij
fouebant. Vnde magnum ille sibi a-
pud vulgus imperitum eruditionis
nomen compararat: non potuit ta-
men tanta restam artificiosa calli-
ditate tractari, vt homines ad Ec-
clesiæ excubias peruigiles falleret.
Aloysius Grana Societatis Iesu Sa-
cerdos, rem odoratus, primus in-
furgit; duobusque in oppidis S. Vin-
centio, & Sanctis (est vtrumque
frequens oppidum, alterum in con-
tinenti litori impositum; alterum e
regione in insula Vincentiani sinus,
vti supra descripsimus) pro concio-
ne populum dedocuit, sapiusque i-
isdem de rebus, & publicè, & priua-
tim disputando, eos, qui venenum
imbiberant, sanauit, ceteros vt cal-
lido ab impostore sibi cauerent, a-
cerrimè admonuit. Acciditq; vt cū
in oppido Sanctis concionē alia de
re meditatus suggestum conscendisset,
ipso conspecto, priore argumē-
to repudiato, totum sermonem ad
eius fallacias redarguendas cōuer-
terit, tanta vi, tantaque copia, vt si
octidu-

octiduum totum ad eam se disputa-
tionem comparasset.

SENSIT homo astutus se peti,
& vt erat versipellis periculū au-
dacia studuit depellere. Dat operā
Aloysium vt sibi conciliet, & cum i-
pso tanquam homo & ipse eruditus
literis amicitiam coniungit; sæpius
inde cum ipso multa de doctrina
communicauit: cū semper se in o-
mnibus cum Catholicis sentire lin-
gua tenus profiteretur: attamen o-
uina pelle ad præsens assumpta, vul-
pinum ingenium non excussit; sed
venenum clam magna dissimula-
tione propinabat, serpebatque ma-
lū sensim, nisi excinderetur; ad quod
auertendum tribunal Ecclesiasticū
hominem coercuit; vinctumq; Ba-
hyam ad Episcopum misit. Sed siue
hunc, vt ibi, vbi fel draconū euomu-
erat, puniretur, Bahya ad sinum Ia-
nuariensem in vinculis pertractum;
siue quemuis alium ex captiuis Gal-
licis, paris facinoris conuictum, &
in hæresi peruicacem, statuit Præ-
tor post victoriam Ianuariensem.

in o-

in oculis hostium extremo supplicio afficere.

Hæreticum hominem morte multandum ad fidem convertit, & in extremo vita adiuuat.

AD eum adiuuandum, quoniam Latinè cum illo agendum erat, nec ibi è Societate IESU quisquam erat præter Azebedium, maioribus curis occupatum, accersitus est sanctus Vincentio Iosephus, qui cum in hoc negotio difficilè hæreticum experiret, impetrauit vt res aliqua diu proferretur: nec passa est diuina prædestinatio electam ouem sibi eripi è manibus; nam quæ precibus ad Deum, quæ rationibus de eius salute sollicitus nouus Sacerdos, diuina imprimis ope ab sua duritia auulsum ad veritatis cognitionem hominem traduxit, & cum Ecclesia reconciliauit; illèq; vniuersa culparum omnium confessione animæ suæ statum ad optimi magistri pietatis præscriptum composuit. Et, quoniam quo tempore in eum lege agebatur, carnis imperitus minùs commodè sua exequabatur ministeria, reus indignè ferebat exacerbari sibi inepti hominis imperitia carnificinam

cinam, veritus Iosephus, ne homo iracundus, & recens ad Catholicam pietarem traductus; breui illo temporis momento æternæ mortis veniret in discrimen, castigatum carnicem monet, qua ratione expedite illo munere defungeretur. Ita hominem primum ad iram, summo in salutis discrimine versantem, in tuto animæ suæ statu, ne excideret, retinuit. Admonitus deinde, qui non esset veritus canonicum impedimentum, notamque à sacrarum rerum functione amouentem? Quia impedimentum illud, respondit, à diuina offensione seiunctum, suis remedijs non caret. Anima illa si extremo illo tempore, quod erat in procliuē, à suæ salutis statu excidisset, nulla spes supererat illam in omnē æternitatem reparandi: quam ut in eo retinerem, non me pigeret illa notatum labe vitam omnem agere. Factum prima specie reprehendendum, cognita causa, & sapiens, & admiratione dignum iudicatum est. Nec defuit, ut ille dixerat, ad notam

tam abolendam cum suis remediis potestas; tantum in eius animum diuinæ causæ tuendæ ardorem succendebat ipsa, quâ perpetuò cum Deo fruebatur coniunctio: vt non modò nunquam à recto tramite erraret; sed multa etiam cognosceret, quæ non nisi ex ea luce hauriret.

REBUS ad sinum Ianuariensem constitutis Prætor vrbi ædificandæ, sinuique muniendo Sâluatori Corréa Sala, qui in Eustachij Salæ demortui locum summus rei bellicæ Dux successerat, præfecto ad Bahyã se retulit. Hostes porrò, quamvis stationibus, & Ianuariensi regione deiecti, in sua tamen pertinacia hærentes, circa Caput frigidum, ad quod illorum fines pertinebant, se muniuerunt. Est caput frigidum promontorium à loci natura dictum, à sinu Ianuariensi in Orientem non ita longa nauigatione dissitum: nam à S. Vincentio ad hoc vsque Caput ora Brasiliæ recto tramite tendit in Orientem, inde in Septentrionem vertitur. In ipso flexu, inter vicissimum

*Caput
frigidum*

finum secundum, tertiumq; gradū
altitudinis duo excelsi montes, Au-
stro auersi curuant litora: hi portus
duos includunt; quorum prior duo
habet ostia, alterum Orienti, alterū
Boreæ, quem Ernorderstem nauigā-
tes nominant, obuersum. Portus
alter rectā Septentrionem spectat.
Regio ipsa montosa, brasili ligni in
primis ferax: cuius maximè mercis
emolumento Galli negotiatores,
dynastæque instructis ad bellum
nauibus in hæc loca nauigant.

*Eventus
admira-
bilis
Christi-
ana mu-
lieris Io-
sepho di-
uinitus
indica-
tus.*

Ex hoc promontorio, dum Gal-
li colligendis mercibus dant operā,
Tamuyæ Vincentianos, aliosq; ma-
ritimos fines, maris orā adlegentes
damnis vltro, citroque inferendis,
accipiendisque infestabant; subito-
que sæpè aduentu viros, ac mulie-
res in seruitutem, aut in escam ab-
ducebant. Et res contigit, quæ, quā-
tā luce Iosephi animus diuinitus
perfundetur, declarauit. Christi-
anæ mulieres duæ indigenæ sorores
erant, ambæ matrimonio coniun-
ctæ: altera in oppido S. Vincentio,
G altera

altera in vico extra oppidum degebat. Venit vicana intra oppidum ad sororem in opere iuuandam Lychnos ceratos faciebant, qui in cylindros, aut commodiorem aliam formam conuoluti ad priuatorum nocturnum lumen adhibentur: his enim industriis operæ, & vitæ cultus affuescunt. Inter opus vicana ex liquata cera candelas duas sibi componit; rogata, cur id faceret: vt has, inquit ad patrem Iosephum deferam, quibus vtatur ad Missæ sacrificium, quod mea causa offeret, cum sancta fuero. Id nimirum dicere voluisse videtur; cum p fide Christiana ab hostibus interfecta martyrium obiero. Quo id acta spiritu loquuta sit, statuere meum non est. Crediderim certè, ad diuinã in Iosepho declarandam gratiã, ipsam in sciam de se prophetico afflatu pronunciafle. Defert ad Iosephum, adiecta ea petitione, cãdelas suas. Haud ita multò post Tamuyæ, excursionẽ facta in Vincentianos fines, cum captiuos alios, tũ hanc inter eos mulierem abduxerunt,

duxerunt. Hæc adortus vnus è principibus prædonum, vt violaret, adducere nunquam potuit, vt assentiret: quin virili animo reluctans, contestabatur magna libertate, se Christianam esse, & Christiano coniugio copulatã, nolle diuinam legem violare. Ea constantia offensus Barbarus, ratus se à muliere contemni, magna crudelitate eã interfecit. Illo ipso die Iosephus rē diuinitus edoctus, duabus illis prolaris candelis, ad Missæ sacrificiũ preces, sacrasq; lectiones adhibuit, quæ ad cultũ vnus Martyris sunt institutæ: & nomen etiam mactatæ foeminae, tanquam coelo iam donatæ legitimis locis ritè pronunciauit; cum tamen regio, in qua illa cædes commissa est, plus triginta leucis S. Vincentio distaret. Rogatus à Nobrega Iosephus quenam esset sancta illa mulier, cui Missa cultũ exhibuisset illo die, nomē prodidit mulieris, inter Vincentianos notæ pietatis, quam illo ipso die causã diuinae

næ legis, & pudicitiaæ seruandæ à barbaro Tamuya occisam esse asseueravit. Haud multo interiecto tempore, multi ex iis, qui vnà capti erant, redempta libertate, inde rediére, qui totius rei seriem enarrauerunt.

Sacerdotem è Societate Laureti in Italia obiisse illo die cognoscit

NON huic dissimile factum alterum, non incòmodum visum est huic narrationi adiungere. Ipso die festo S. Ioannis Euangelistæ, qui tertius est à Natali Christi Domini, Missa *Requiem*, quasi certo homini parentauit. Id vero absurdum multis visum est. Quare Nóbrega familiæ Præses, licet sciret nihil temerè in retanta Iosephum facturum fuisse; tamen, vt res palàm fieret, quasi factum reprehendens, quærit ex eo in conuentu, cur tantæ Religionis die tam enormiter ab Ecclesiæ ritu exerrasset? Respondit, ea nocte in Lauretano Collegio Societatis in Italia Sacerdotem Societatis obiisse, quem Connimbricæ in scholis condiscipulum habuisset; multæ iam inde ab eo tempore probitatis adolescen-

lescentem, eum postmodum Societatem ingressum, Romam post aliquot annos missum, indeque Laurentum, aliquandiu in eo Collegio Societatis ministeria exercuisse; se illius animæ iuandæ Missæ sacrificium eo die obrulisse. Rogat iterum Emmanuel, ecquid nosset de illius animæ statu? respondit, coelum ingressam, eum post sacrificij oblationem ad eum locum venisset; *omnis honor, & gloria.*

MIRABITVR fortasse quispiã; cur tam facilè sua proderet arcana: id verò nulla fieri leuitate intelligemus, si rem attentius inspiciamus. Primum, obedientia, & reuerentia erga suum præsidem ista exquirentẽ; cui nil celandum esse ipse apud animum suum statuisset: deinde ex eodem fonte, vnde tanta ad eum donorum copia manabat, prodibant cuncta. Perpetua illa de Deo cogitatio, quam remittebat nunquam; perpetuaq; cum Deo coniunctio tanto diuinæ lucis fructu occupabat animum, vt in diuinum lumen absor-

ptus nostra hæc non humana ratione, modoque cogitaret. Inde tanto animi cādore, tamq; sincera simplicitate, quæ in diuino lumine intuebatur, ad diuinā illustrandā in gloriam prodebat foras. Eadem mentis in diuino lumine occupatio, & cura illa intenta subueniendi primo quoque tempore animæ opem imploranti locum illi cogitationi non reliquit, posse pari virtute, parique efficacitate cuiuslibet diei oblatum Missæ sacrificium animabus expiatione indigentibus opem ferre.

*Bellum
Tamyæ
iterum
suscipiūt
adiun-
ctis Gal-
lis.*

VRBS interim sanctus Sebastianus strenuè ædificabatur. Nondum confecto opere, nec munitionibus absolutis, nouus superuenit à Gal-
lis, & Tamuyarum reliquiis tumultus. Onerarias quatuor Galli iam mercibus eius terræ cōpleuerāt, cū eos Tamuyæ rogarūt, vt, antequam discederent, se ad cōmunem hostem bello opprimēdū ducerent. Erat hic homo Brasil^o, vir præseti animo, magnoq; bello strenuus, cōsilio bono supra captū; gētis fide in Lusitanos & Christiana pietate cum quolibet o

ptimorum comparandus. Is superioribus bellis multa pro Lusitanis & Christiana Religione egregia facinora ediderat; magnumque sibi apud omnes militaris virtutis nomen compararat, & magnum sui nominis terrorem hostibus iniecerat patrium illi nomen fuit Ararig Bohya. Sed Christianum in Baptismo Martinum Alfonso Sosam suscepit à magno Sosa, qui primus Regiis auspiciis in Brasilia rem ordinavit, suis meritis consequutus. Eum rerum fama permotus Médes Sala in expeditionem Ianuariensem iam inde ab ipso belli initio ire iusserat, egregiamque toto eo bello Lusitanorum testimonio operam navarat; ita ut inter precipuos duces honestum locum teneret. Confecto bello eum Prætor cum sua cohorte in vico plus minus leuca una ab urbe S. Sebastiano collocavit: ibi eum Tamuyæ Gallorum auxilio adoriri cogitarat; subitoque adventu captum in suos fines pertrahere; ut more suo festa lætitia eius vorandis carnibus odium ex-

tiarent. Galli, ne Barbaros, quorum
amicitia locupletabantur, ab se ali-
enarent, ipsorum postulatis assen-
sere. Ergo sublatis anchoris, octo
minoris alvei nauigiis canoisq; per
multis adiunctis, magna imposita
Tamuyarum turba, ad Ianuarien-
sem sinum vela dant, & nondū mu-
nitis faucibus, sinum intrant; vrbe-
que tuto, ac nullo impediēte, pra-
tereunt, nullis adhuc ad hostem re-
morandum in litore castellis exci-
tatis. Erat omnino res periculi ple-
nissima: aduentus hostium impro-
uisus, apparatus timendus, nec cui
paribus viribus obuiam iri posset:
ac si Gallis pares virtute Barbari fu-
issent, magnum illo die ciuitas pe-
riculum, si tentaretur, adiisset. Mis-
si tamen tanquam caduceatores, qui
itineris causam exquirerent, à Gal-
lis responsum acceperūt, se ad Mar-
tinum Alfonsum in potestatem Ta-
muyarum tradendū proficisci. Præ-
fectus Ianuariensium Corréa, veri-
tus si Martinus pessundaretur, ne
periculum in urbem verteret, misit
ad Vin-

ad Vincentianos petitum auxilium; arma, milites, & quam maximū canoarum numerum, apparatusque reliquum quamprimum mitterent. Ipse militibus, quos ad subita quælibet paratos habebat, urbē munit: iubet omnes in armis ad hostiū aduentum paratos esse; præsidia, vigilesque disponit: nec minùs de Martino Alfonso sollicitus, eum per celeres nuncios de periculo certiorē facit. Ille confestim cum suis vicum totū vallo cingit, retentisque tantum militibus, & Patribus Societatis, qui præliantibus animos adderent, precibus diuinam opem implorarent, imbellem multitudinem procul à periculo iussit faceffere, seque magno animo ad propugnationem cōparauit. Hostes adnotā ad litus classe, exscensionem faciunt, & tãquam certi de victoria reliquum diei otiosè traducunt, prælio in diem posterū dilato. Superuenit ex vrbe vicinisque locis per noctem Alfonso non magna, nec tamen contemnenda Lusitanorum manus, duce Odoardo

doardo Martinio Morano; murale-
que tormentum æneum, quem *fal-*
conem vulgò nominant, ad funden-
dos in hostes lapides, ingenti canoâ
aduectum noctis silentio, hostibus
nihil sentientibus, opportuno loco
collocât. Exhilaratus Alfonso hoc
subsidio. lætusq; ea sibi quæ à tã bene-
uolis amicis separasset, contigisse,
multa grati animi significatione
gratias egit Lusitanis: inuocatoque
I E S V, ac S. Sebast. nomine, suos
ad prælium hortatus, iubet, val-
lum rescindere, & in hostes ante-
quam aciem instruant, eruptionem
facere; subitoque impetu, & ducis
dicto, & Lusitanorum exemplo in-
flammati imparatos hostes, ac se-
misopitos adoriuntur. Onerariæ
propius iusto ad litus appulsæ, sub
ipsum pugne tempus, æstu refluyente,
grauatæ mercibus, aquæ breuitate
laborantes fluctuabant. In eas falco
lapidum procellam euomens, mul-
tos è nautica turba, tum intra naues
ipsas, tum sparsos in littore partim
exanimat, partim grauius afficit.
Barba

Barbarorum acies, etsi aliquandiu conferta multitudine fortiter restitit, impressionem tamen tum Lusitanorum, tum Alfonsoianorum non ferens, tandem terga dedit. Nostri insequuti magnam eorū stragem ediderunt, non magno suorum damno. Onerariæ inde, æstu statis horis redeunte, iustam aquæ nactæ altitudinem, malè acceptæ, ac multis de suis amissis, in altum se recepère. Barbari malè mulctati ex fuga ægre suis nauigiis, canoisque conscensis, fractis animis, viribusque accisis, vna cum onerariis Caput frigidum repetierunt; & qui armati è suis finibus exierant, vt Martini Alfonso membra deuorarent, ingentē suorum numerum per Martini campos stratorum feris, volucrisque vorandos reliquerunt. Galli, resartis, quas prælium afflaxerat nauibus, cū suis mercibus in patriam renauigarunt. Ita grani, formidolosoque bello paucis Lusitanis, Alfonsoianisque indigenis perfunctis, regio tota

metu liberata est. Vincentiani interim, cognito Ianuariensium periculo, ut in re subita, ea quæ par fuit celeritate, satis firmum armatorum subsidium, cum apparatu, quæ Correa petierat auxilio sociæ civitati miserere: quos cum paratos ad iter Iosephus Anchieta vidisset, precatus est Deo bene iuvante proficisci: sed illorum prædixit auxilium fore superuacuum, quòd illo ipso die hostes suo discessu liberum sinum reliquissent; quod ita factum esse copia eò profectæ se cõpererunt. Atque id ille nulla humana via scire potuit, cum sancto Vincentio leucis quadraginta sinus distet Ianuariensis. Hac clade attriti Tamuyæ, priore quæ deturbati in portum alterum Septentrioni obuersum se receperunt, quem Petream domum nominant.

RELICVA multitudo mediterranea latè incolebat: ibi etiam sapius è nostris excursionibus, minoribusq; bellis eorū accisæ virescunt, ut ne reualescerent, tū vt ne maritima

*Predicit
Iosephus
hostes eo
die signum
Ianuariensem
liberum
reliquisse*

*Clades
Tamuyarum.*

maritimæ oræ, ac finibus infesti essent. Et cum ad eos bello laceffendos, superbiamque infringendam viginti à Vincentianis finibus leucis cum suâ cohorte Georgius Ferreria profectus esset, Iosephus in oppido Sanctis palàm denunciauit, nostros eo die vicum Barbarorum, nullo de suis desiderato, expugnasse; posteroque die sub noctem venturus eius victoriæ nuncios; idque ita contigit. Alio tempore Vincetianæ coloniæ præfectus Hieronymus Leitanus cum magna militum manu in eorum fines inuasit, trigintaque leucas progressus bimestri ferme tempore ibi hæsit, cum interim nuncij nulli perferrentur. Suspensis omnium animis, Iosephus eodè in oppido Sanctis interdicens ad concionem, repente obticuit; manuq; oculis obtentâ, post aliquantû silētium, quasi ad se rediens: Pronūciemus, inquit, singuli orationē Dominicā, Angelicāq; salutationē gratias diuinæ bonitati agentes de victoria quam hodierno die de Tamuyis

*Victoriā
de Tamuyis ab
sens cogno
sci, ac denuncia
ciat.*

muys hostibus nostris militibus concessit. Atque ita eo die contigisse victores, cum domum rediere, testati sunt. Sed his quasi excursionibus hostium vires retusæ, nondum fracta contumacia: nam à Ianuariensibus, Christophoro Barrio primùm duce, magnis cladibus afflicti, anno tandem 1575. duce Antonio Salema, colonia Ianuariensium Præfecto, magnis copiis in eorum fines adductis, occisione deleti sunt, paucis servatis, qui Christiana fide suscepta, (& hi videntur, qui initio Nòbrega, & Iosepho interpretibus, pacem cum Vincentianis factam servarunt) in vicus S. Laurentium, & S. Barnabam, circa finem Ianuariensem translati sunt, & Patrum Societatis IESU institutioni, ut alij Neophyti, traditi. Atque hic tandè post viginti circiter annos belli Tamuyani finis fuit.

DE GEBAT interim S. Vincentij Iosephus, Societatisq; ministeria solito cū fructu exercebat, cum magnum vitæ periculum adiit, è quo vix credi possit sine diuino miraculo serva-

Belli Tamuyani finis anno Domini 1575.

Vt milites duos

feruatum esse. Milites duo magna
 in rebus bellicis auctoritatis, inge-
 nio præferoci, ob aliqua commerita,
 legum poenam timētes, cum suis
 familiis in mediterranea secesserāt,
 sēque ad Barbaros hostes communi
 consilio contulerant; & erat metus,
 ne hostium instructi multitudine
 Vincētianam coloniam infestarēt:
 ad id periculum auertēdum, statuit
 Iosephus ad eos se conferre; atque,
 impetrata delictorum venia, eos ad
 suos reuocare. Iuit cum eo Vincen-
 tius Roterigius, & pauci præterea
 comites auxilio: iter flumine facie-
 bant, lintre, seu, vt illi vocant, canōa
 vehebantur ex cortice trabis vnius
 confecta. Sunt hæ agiles quidem, &
 tutę ad faciles nauigationes, sed quę
 leui fluctuatione agitata, mersæ de-
 primantur, quo carent incommodo,
 quæ ex solida trabe excuantur: nā
 ex si quo casu mergantur, vndarum
 victrices enatant. Perfoluebant in-
 ter nauigandum Patres sacram eius
 diei psalmodiam; neq; ita longē a-
 berant à loco, quem petebant,
 cūm

transfigas ad suos reuocet vitæ periculum adit demersus in flumē.

II
66

cum linter in abruptum fluminis al-
neum aquarum impetu prouectus
vna cum vndarum ruina è catara-
cta in subiectam fossam cadens de-
mergitur. Omnibus nando ad ri-
pam appulsis, solus Iosephus impe-
ritus natandi desiderabatur; & mul-
ta erat aquarum altitudo. Venerat
in eo comitatu Brasilius homo robu-
stus, & natator egregius. Is dolore
& commiseratione eius, què tanto-
pere diligebat. se dimittit in flumē
&, cum vrinando diu conquistum
non reperisset, emerfit ad respiran-
dum; dolorisque impatiens iterum
se demittit; diuinòque Numine eius
oculos regente, videt hominem in
medio alueo sedentem, quem lacri-
na apprehensum extrahit incolu-
mem cum propè semihoram haesi-
set in aquis, semper suę mentis com-
pos, trium rerum, vt ipse postea
narravit præcipuè memor, I E S V,
M A R I A E, & ne de flumine bibe-
ret. Et tanto periculo seruatus, cum
zgrè respirasset, madida veste, vt è
flumine extractus erat, pedibus iter
cum

cū alijs capessit: neq; habuit ne suda-
rium quidem, quo inter corpus, &
indumenta inserto vdx vestis hu-
morem, frigusque arceret; quin cœ-
lo pluuio eos nox oppressit. Non ig-
nis, non cibus suppetebat, neque te-
ctum, quò se reciperent, occurre-
bat: iter inuium, altis dumis, ve pri-
busq; obsitum, vt ne semita quidem
gressibus locum aperiret; & mani-
bus erant ramusculi ad ingredien-
dum reflectendi. His difficultatibus
præpediti, diuina eorum iter regen-
te prouidentia, in hospitia eorum,
quos quærebant, inciderunt. Illi
tantæ calamitatis spectaculo per-
moti, ingemuerunt, statimque mu-
tata mente, ad Patrum pedes abie-
cti præteritorum erratorum veniam
postularunt; dólentes maximè suo-
rum delictorum pœnas homines
immerentes tam graui incommodo
luisse: eosque exceptos perbenignè
ex tantis ærumnis recrearunt. Non
difficile fuit peccatum suum vltro
profitentes ad sanitatem reuocare,
præsertim fide publica commisso-

rum

rū impunitate impetrata. Patres
 gitur cum suis familiis S. Vincentii
 sequuti suis ciuibus se reddidēre. Ita
 diuina ope per Iosephum & illi
 iniuria inexpiabili reuocati, & co-
 lonia à periculo grauissimo libera-
 ta. Hæc ferme circa illa tēpora, quib-
 us Sacerdotij caractere Iosephus
 est insignitus, cōtigēre. Dicebat præ-
 terea, vt Sacerdotes alij ingenio, &
 doctrina instructi, ad concionē. E-
 ius sermo è pectore prodibat pleno
 magis pietatis, diuinorūmq; sensu-
 um, quos ex perpetua cum Deo con-
 suetudine hauriebat, quā doctrinæ
 librorum lectione comparatæ: et
 hanc in primis studiosè adhibebat,
 sed quā Spiritūs dulcedine, qua ple-
 nus erat, condiebat; vt doctrinæ ro-
 bur. & nerui penetrarent ad mētem.
 Morata oratio spiritali iucunditate
 se ad animum infundens, homines
 ad mentis compunctionem lacry-
 māsque sensim commoueret; & eos
 ad detestanda vitia, virtutesq; am-
 plectendas; in primisq; ad Dei con-
 iunctionem per Sacramentorum v-

*Qualis
 fuerit di-
 cendo ad
 concio-
 nem.*

sum

sum expetendam induceret. Sententia suo pondere robuste, & efficaces non in concionibus modo, sed in priuatis etiam ipsius de Deo colloquutionibus, animos quamcumque vellet in partem, permouebant. Licet breue totius generis exemplum ex fragmentis nonnullis eius epistolarum agnoscere, quae ad calcem nostrae narrationis sunt adiecta. Femina nobilis, & grauis in concione illius oratione ita afficiebatur, vt diceret, Spiritum sanctum P. Iosepho verba in os inferere, non secus, ac columbam in pullorum suorum guttur alimentum. Gaspar Sempereus Societatis Sacerdos iuratus testis dixit; cum Iosephus in Praefectura Spiritus sancti in templo Societatis ipsos Pentecostes die concionem haberet, vidisse se passerem Canarino similem ad dicentem aduolasse: ac sinistro eius humero familiariter insedissee, quem cum blandè interdicendum ab se repulisset, ipsum tamen iterum redisse. Non est credendum, non ad testimonium

summae

*Passer
dum dicit
ad concionem
illius humero
insedit.*

Episcopus illius sermone tenebatur.

summæ innocentia homini item innocenti dandum tantæ religioni die, inter eam actionem, quæ potius auem abigeret, quam inuitaret, hæc signa Deum ostendisse. Ipse Episcopus Petrus Leitanus, tanta auctoritate, & sapientia vir, ita illius sermone tenebatur, vt dicere solitus sit, facilius se huic vni Canarino, quam reliquæ doctorum virorum multitudini auscultaturum. Nectamen ille perpetuò hærebat affixus concioni: sed subinde suscipiebat ad Neophytorum, Barbarorumque viccos excursiones. Quo in genere non erit inutile, vt alia multa vniuersè cognouimus, ita etiã quod ad hanc rem pertinet, accuratè nonnulla explicare.

Duo excursio- num genera ad Brasilos erudiendos.

STATAS sedes & fixas Societas IESV habet in Brasilia septem in oppidis, & vicis decem: iis rursus loca alia minora cum suis Ecclesiis, domiciliisque, quibus pro tempore Patres diuersentur, attribuuntur. Ex his sedibus septemdecim duo ad ad Brasilos erudiendos peregrina-
tio-

tionum genera suscipiuntur: nam aut Neophytorum pagos, vicosque sibi notos, quos diximus suis quemque sedibus attributos peragrant; aut in Barbarorum fines centum, plus etiam interdum leucas intra mediterranea se penetrant. Hæc omnium durissima, & crucis fructibus refertissima, prouincia est: non labor, non fames, non sitis, non lassitudo, non itinerum asperitas, non vitæ discrimina, non denique ærumnarum genus vllum desideratur. Nullum solatium, leuamen nullum, nisi quod ex re diuina bene administrata proficiscitur. Ad hæc incolarum duritia, asperitasque quasi laborum condimentum deuoranda. Per has asperitatum delicias veri Crucis amatores, homines aduena, & ignoti ignota & inhospita loca percurrentes, oues errantes ad Christi pascua compellere, & Evangelii proferre fines diuino fulti auxilio contendunt. Quæ omnia incommoda studiosi venatores animarum, tanto animi ardore

Peregrinationes ad infideles ærumno sa.

dore subeunt, vt minus auidè
expeditiones illè expetantur, quæ
non fuerint harum asperitatū qua-
si acidi succi acrimonia conditæ.

H O R V M laborum fructus
est, quamplurimos ad cognitio-
nem, cultumque sui conditoris
adducere: nec cultura malignè
prouentus respondet; siquidem
plantationi, irrigationique incre-
mentum dat ipse Deus. Sunt por-
rò aliæ quæ stant, & quotidianæ
ad Neophytorum vicos, aliosque
coetus Ethnicorum in finitimis
pagis excursions, quæ & minus
ærumnosæ sunt, & spe fructus
certiore suscipiuntur. Iis & Ba-
ptismo iam affecti ad maiorem pie-
tatem excoluntur; & qui alieni sunt
à fide, ad Christianam pietatem in-
uitantur. Est in his instituendis
certa descripta ratio. Manè cum
prima luce signum datur ad salu-
tationem Angelicam; haud ita
multo post conueniunt ad Missæ
sacrū, sub sacrū Christianam do-
ctrinam ipsorum lingua, & inter

*Brasili
Neophy-
ti qua
ratione
in suis
vicis in-
stituan-
tur.*

Catechismus solemnes preces vna omnes edocentur; inde ad suum quisque opus dimittuntur.

HAEC fere omnibus in locis, vbi aut Catechumeni, aut rudiores adhuc Neophyti instituuntur. Quibus autem in locis Societatis Patres resident, & maior est vitæ cultus inductus, post salutationem Angelicam ante Missam pueri, puellæq; ad templi fores seorsim in choros distributi, assa voce alternatim rosarium decantant. Initium illo quasi pro ludio faciunt pueri: *Benedictum & clarificatum sit sanctissimum nomen IESU.* Quibus per antistrophæ puellæ respondent. *Et sanctissimæ Virginis Mariæ matris eius, nunc & semper. Amen.* Inde alternantes chori rosariam modulationem aggrediuntur: absoluta quaque decade, interponunt laudem: *Gloria Patri.* Decursa tota pætacontide, ad Missæ sacrosanctum sacrificium se vna cum aliis componunt. Hæc cum aliis in locis, tū præcipuè in vicis, qui ad coloniã Spiritus sancti pertinent quotidiana sunt, Missa breuis expli-

catio sequitur Catechismi ipsorum
lingua communis omnibus: qui
breui absoluta discedunt reliqui pue-
ri ad scholas suas se recipiunt; &
pro ætatis gradu alij legendi, mu-
sicis alij exercentur, tum Gregorianæ
cantu, tum harmonico. Non pauci
etiam maiores minoresque tibia,
quæ *flauta*, & *ceramia* vulgò nomi-
nant, ad symphoniam inflare assue-
scunt. Quo deinde artificio diebus
festis Ecclesiæ sacra exequentio, &
supplicationes, cum traducuntur,
exornantur. Vespere porro horæ
quinta pomeridiana, rursus dato si-
gno ad Christianæ doctrinæ cõcio-
nem euocantur; explicaturque
pars altera Catechismi. Absoluto
Catechismo, pueri supplicatione ab
Ecclesia ad Crucem usque non inde
longè consecratam pio cum cantico
procedunt, pro animabus noxarum
reliquias purgantibus supplicantes.
Atque hæ quotidianæ, vsitateque
exercitationes in vicis, minoribus
que Neophytorum Ecclesiis, ubi So-
cietas sedè habet. Sunt & aliæ præ-
terea

tereasi minus assidue nō minoris ta-
 mē momenti, fructusq; infantes re-
 eens nati baptizantur: adulti Cate-
 chumeni instruuntur ad baptismū,
 Baptismo expiati ad matrimonium
 Christiano ritu obeundum; illorū
 patrociniū suscipitur, dantque o-
 peram Patres, ne quid de ipsorum
 libertate minuatur. In morbo eo-
 rum curationem suscipiunt, sacro o-
 leo, cū ad extrema veniunt inun-
 gunt, defunctorumque Ecclesiasti-
 cam procurant sepulturam. Tum ex
 uniuerso coetu deligunt, quos mul-
 tis hortationibus, præceptisque ad
 Eucharistiæ percipiendum Sacra-
 mentum præter festum Paschæ diē
 instruunt, viros, foeminasque. Et
 cum sunt ad communionem admit-
 tendi, pridie eius diei circa vesperā,
 quies agitur inter eos: neque fere
 quidquam iis maiori curæ est, aut
 sermo de re alia, nisi qua se ratione
 comparent ad sacrosanctum perci-
 piendum Christi corpus. Ipso die vnā
 omnes manē communi conuentu
 sacra mensam ineunt, dieiq; maxi-
 mam

*Quarantione
 Brasili se
 comparent ad
 Eucharistiam
 percipiendam*

H

II
 66

manam partem in templo precibus
traducunt.

Brasilorum

*Christianorum
consuetudines.*

Et, vt aliquid de illorum consue-
tudine dicamus, terram colere iam
dudum qui Christianam religionē
suscepere, assueuerunt; & operā
tiam varia ad ministeria locare,
mercedem capere, rem cogere, &
parta tueri didicerunt. Vtuntur
tiam viri, feminaeque; indumēto: foemi-
nae veste candida supernè circa collū
adstricta indeque ab humeris laxa, si-
nuosaque ad pedes usque defluente vtun-
tur; itaque conformata, vt & decoro
seruiat, & elegantiae: comam viticā
colligatam circum caput colligunt
manibus sertum globulorum ad o-
randum praeferunt. Viri quā
que nactus est laciniam, ea fortitu-
tō corpus aduelant. Diebus vero fe-
stis, & quoties ad Ecclesiam conue-
niunt, vestitu cultiore prodeunt, or-
natu fere Lusitanico, & militari.
Galerus iis tela holoserica subfusus
calcei, caligae, manicæque eius
quemquisque colorem adamauit; a-
mictus reliquus nobili ex panne
Lusita-

Lusitanico, Hispanicove. Et hæc ij præcipuè, qui præter ceteros sunt ad humanitatem proniores. Studiosi etiam sunt colendæ pietatis: multum Christi nece, & doloribus afficiuntur; cuius rei causa & frequètes conveniunt ad templum, quibus diebus ea de re sermones explicantur; & multo cum fervore corpori flagella admouent, sacrisque hebdomadæ sanctæ diebus magna cum Lusitanorum admiratione supplicationes flagellantium traducunt. In quibus sæpe videre est etiã teneræ ætatis pueros pro modulo studia parentum æmulari. Hæc in oppidis vicisque in quibus Societatis Patres resident, & ad quos peregrinatur inter Christianos instituta promouentur. Hoc quoque Apostolicæ vitæ genus, cum à concione vacua illi tempora dabantur, diu exercuit Anchieta: & cum pedibus iter faceret, maximam noctis partem precibus insomne traducebat. Accidit per sæpè inter peregrinandum, ut cum superueniente nocte, nullo per

Studia pietatis Brasili- rum.

Iosephi peregrinationes ad Brasili- los evadendos.

ea itinera diuersorio, tugurium Nomadum more ipse cum comitibus raptim sibi suis manibus construerent, obseruato tempore, quo maximè somno consopitos comites arbitraretur, è tugurio exiret ad orandum; Idque saepe ab ipsis comitibus obseruaretur, & post aliquot horas ad modicam quietem se in tugurium referret; saepeque antequam alij euigilarent (erant enim illi somni breuissima tempora) iterum prodiret ad orandi cursum repetendum. Et cum loca alia obiret frequens, tum in primis peculiarem terræ tractum sibi legit, quem ob copiosam messem animarum, & meritorum sibi paratam segetem suam Perungiū appellare solitus erat. Infra S. Vincentium litus ad octo, decem milia leucas in Austrum excurrit. Solum asperam, herbis, virgultisque omnibus prorsus detonsum, aliquibus tantum fluuijs, riuisque in mare tendentibus intercisum, multis etiam balænarum cadaueribus, ossibusque respersum, quæ tumes-

Itannia.

centemari, præsertim nouilunio,
aquarum multitudine lasciuentes,
terras adnatant, sæpèque æstu sæui-
ente in litus eiectæ, refluxente salo
in sicco destituuntur. Tendit tra-
ctus ille spatiosam in planiciem, la-
pideam totam, omni plantarum
germine erasam. Hæc gentis voca-
bulo. Itannia nomen habet, quod
ipforum lingua *pratum saxeam* so-
nat. Vicus ibi est, qui Lusitanis Con-
ceptio nominatur à nobili conce-
ptæ Virginis tēplo, quod multa ibi
veneratione colitur. Gentile saxei
prati nomen, vti loci natura eadem,
ita cum litore toto commune factū
est. Ea solo durities, & cautibus a-
speritas est, vt ferratæ plaustræ rotæ,
quantouis pondere onusti vestigi-
um non imprimant. Addita etiã oc-
cultâ inimicâ vis, vt nō magno iti-
nere confecto, incedentium plâtas,
quâuis soleis firmissimè munitas, la-
cerare, ac dissoluere videatur: ean-
demq; & boues, & iumenta alia, pe-
cudesq; sentiant asperitatem. Hæc
tamen itinera nudis pedibus, quod

H 3. illi

illi in itineribus solemne erat, Iosephus eius victor incommodi afflicte-
rebat. Habet hoc asperum litu-
mare ad leuam, ad dexteram, cum
arenosas sylvas præterieris, ter-
ras introrsus recedentes ad montes
vsq; non longo tractu in Occasum
diffitos: mite ibi solum, & cultum
obtemperans; multa ibi Lusitanorum
latifundia, qui cum suis familiis, &
indigenarum seruitiis in ipsis præ-
diis habent domicilia; prouentibus
agrorum lucra exercent suo. Hæc
Piratiningæ campestris esse necesse
est, quæ suprâ Europæis terris quam
simillima ab agrestibus ferme Lusit-
anis culta tam felici prouentu frug-
es fundere commemorauimus. Et
licet vici, conuentusque per agros
nulli sint; sed circa Conceptionem
tantum non infrequens vicus, seu
oppidulum; est tamen in illis præ-
diis ingens sparsus animarum nu-
merus ad culturam opportunus. Hos
tum Lusitanos, tum Brasilos non
minore diligentia, quam ipsi prædi-
Io

Iosephus suscepit excolendos: eandemque curam, diligentiamque in ea excolenda vinea Vincentiani Patres cōtinuarūt: nec culturæ fructus, quæ Dei Bonitas est, respondet malignè. Ex multis, quæ inde Iosephus animarum lucra retulit, vnum admiratione dignum, & cuius haud facilè simile reperias exemplum, non præteribo, ex quo diuinæ Bonitati laudes reddantur, quæ admiranda planè ratione Ethnicum hominem ad suæ prædestinationis finem adduxit. Obibat Iosephus de more suam hanc prouinciam, cum à comitib⁹ digressus solus in syluas penitus intrauit, nullo certo cōsilio nulla ei subita rei nouæ oborta cogitatione, sed quasi alterius manu duceretur in senem incidit Brasilm, humi abiectum, atque arbori applicitum. Is Patrem ad se aduentem his vocibus cōpellat. Perge hinc adire, iā diu enim hīc tibi præstolor. Quærit ex eo Pater, quinā sit, quaque ex terra, vicoue eo venerit. Respondit senex, patriam suā mari

Senem ignotū in sylua reperit, catechizat, baptizat, mortuum sepelit.

imminere; aliàque adiecit, ex quibus Pater intellexit, ipsum neque ex Itanniensibus, neque è Vincentianis finibus; neque ex tota ora Brasilia, in qua versantur Lusitani, sed ex remotioribus terris, fortasse circa flumè argenteum, alijsue Australibus partibus infra tropicum (nam Brasilio loquebatur idiomate) vel ministerio suprà quàm humano eò translatum, vel diuino aliquo monitore, ac duce suis gressib^o venisse; ex quo labore, & ætate fractum ibi quiescisse, diuini promissi fidem expectantem. Quæsuit rursus Pater, quid eò venisset, & quid sibi quæreret? Respondit, vt rectam vitam percipiam. Hoc loquēdi modo diuinam legem, & iter ad salutem intelligunt Brasili. Cùm multa de eo exquisisset; accurateque vitæ genus per omnes ætatis partes perscrutatus, omnia illius facta, cogitataq; excussisset; cognouit ipsum nunquam plus vnā coniugem habuisse, nunquam bellum, aut arma nisi sui defendendic causa suscepisse; denique omnibus

sub-

subtiliter, minutatimque perpensis, statuit apud animum suum Pater, hominem illum nulla vnquam lethali culpa naturæ legem violasse; vt verissimum illud esse credamus, quod de id genus hominibus, integerrima vitæ innocentia in infidelitate viuentibus sacræ nos docent interpretes doctrinæ. Comperit præterea hominem naturæ bono magna præditum cognitione rerum pertinentium ad animum, æqui præsertim & iniqui: tum etiam ipsius naturæ auctoris. Et, cum multa de veræ Religionis mysteriis illi Pater exponeret, subiiciebat identidem; se intra animum suum ita sensisse, sed expromere nescisse. Ergo satis instructum, labore, & ærumnis itinerum, ætateque confectum, quoniam solutio instabat, aqua pluuiæ ex carduo collecta (nulla enim alia in arenis illis suppetebat) baptizauit, Adamumque illi nomen dedit: qui tam diuino affectus beneficio, operante in-
tus virtute Sacramenti, diuinæ in

se gratiæ sentiens charifinata, oculis, manibusque in cœlum sublatis, lato vultu diuinæ Bonitati primitum etiam Patri gratias agit; & quasi expetiti voti compos, cum superesset nihil eorum, quorū illuc causā diuino ductu venerat, omni solutus cura, animam sacro lauacro expiatam, in ipso primo suæ regenerationis vestigio Deo reddidit, Patre abeunte stans precibus de more commendante. Corpus examine Pater sacris adiunctis precibus sabulo sepeliuit. Illud aliquādo fortasse diuina prouidentia, & dies in lute præferet: neque enim locū in inuia sylua, & arenis indagare facile fuit. Hæc peregrè cum rediisset, ipse postea narrauit. Nec mirū certo, & prædestinato diuinæ mētis consilio sancti viri precibus degentis illius salute solliciti, & innocentis animæ integritati datum, vt res, quæ fortuito fieri videretur, tam certo, & nec aberranti euentu eo tēporis articulo trāsigeretur.

VIDE

VIDETUR eodem prædestinato Dei consilio & alius ad Christi gregem item per Iosephum euocatus. Incidit hacne, an alia in ora incertum, in Ethnicum hominem indigenam, foeda admodum lepra maculosum; quem cum diligenter Catechismo instruxisset, baptizauit: baptizatus vtraque lepra, & animi, & corporis mundatus est. At, cum neque quo loco, neque quo id tempore factum sit, liqueat, quoniam cum his excursionibus similitudinem habet nonnullam, non incommodum visum est. hoc loco recensere.

*Senem
alterum
baptizans
lepra
mundatus*

IN hac eadē Itāniensi ora alio tempore dum iter faceret, Stephanum Riberium colonum Piratininganum tunc puerum in comitatu suo habuit; cumq; ex eo quæsisset, ecquid in canistro haberet esculenti? negantem in Deo spem habere iussit; ipsum famulis suis escam præbiturum. Prædixit breui piscem se reuerturos in litore, sed minime edulem, paulo post alterum edulem;

*In itinere
Itāniensi
duo illi
miræ
ueniunt.*

H 6

quem

II
66

quem in canistrum coiectum in cibum vtrique elixabit. Ita prorsus euenit: haud ita multo post in paruum balanae pullum inciderunt, accessu maris illuc eiectum, & in sicco destitutum; quo omisso, paulum progressi mugilem nacti bene gradem in canistrum recundunt, itinereque continuato anum indigenam inueniunt magno aheni marinam aquam, ad sal conficiendum excoquem; puer demissum piscem cum canistro in ahenum in prandium decoxit. His monitis puerum ad spem in Deum defigendam erigebat. Id iam grandi aetate post Iosephi mortem magno affectu pietatis ipse Ribarius narrauit.

I S D E M itineribus per Itanniam alio tempore aliud non minus mirum contigit. Proficiscebatur cum fratre vno comite, & Lusitano puero Damiano acosta, cognomento Fabella; cum iam octo circiter leucas confecissent, petit Pater a fratre comite Breuiarium ad horarias praes percurrendas: tum frater suam
 focor-

II
66

concordiam reprehendens fatetur se illud sancti Vincentij reliquisse: hoc loco Fabella se rediturum ad illud afferendum profitetur. Pater certus sua in Deum fiducia, eius sibi auxilium non defuturum, puerum redire non permisit, compedio suæ spei tantum redimens incommodum. Cōfecto itinere Ecclesiam ingressi, persolutaque de more pia Numinis & sanctorum Cœlitum salutatione, Patrem vident ex altari breuiarium accipere, ex eoq; debitas exsoluere preces. Quibus absolutis, Breuiarium comiti reddidit, adiecto monito; posthac ne sis obliuiosus. Quod acceptum frater, agnouit illud ipsum esse, quod ipse sancti Vincentij reliquisset.

Solitus est etiam pagos alios obire in colonia Ianuariensi, montibusq; ad Caput frigidum pertinentibus pantheræ versantur, atque ad vsque litora descendunt. Dum hæc loco solito cum comitatu peragrat, nocteque oppressi mapale sibi de more extruxissent, curatisque

Pantheræ.

corporibus ceteri quiescerent, noctis silentio Pater more suo ad agendum cum Deo è tugurio egreditur, longoque interuallo rediens racemos, seu corrymbos pomorum eius regionis, quas *bananas* vocant, accipit; easque foras proiicit, Brasílico loquens idiomate: *Capite vos, o meæ, dicebat portionē vestrā.* Rogatus à fratre, qui illi comes erat, cuiusdam bananas id noctis proiecisset. *Meis, respondet. illis sociabus.* Mane factò duarum pantherarū vestigia humo impressa apparent, quæ illi noctu oranti assederant; peractòque spatio oradi ad vsque tugurium redeuntem prosequuti erant. Diuino utique instinctu hominem ab omni humana labe purum, & diuino charum Numini, pro captu sentientes, vt animantes aliæ adambant. Videtur demum è Vincentiana in Spiritus sancti coloniam translatus, & in vno è vicis ei Ecclesie attributo sedem habuisse; nec tamen ab instructione Brasilorū, eorū vias peragrandò vnquam destitisse.

ITER

ITER cum indigenarum comi-
eatu faciebat, viperam illis obiicitur
in itinere (est autem huic colubro-
rum generi veneni virus supra quã
in Europa notum sit, reterrimum) ea
conspecta comites terrore perculsi
diffugere. Reuocat illos Pater, iu-
betq; viperam ad se venire: paret il-
la, eamq; apprehensam sedens sibi
collocat in gremio; manuq; demul-
cens occasionem cepit multa de di-
uina potentia disputandi, naturam
nullam esse demonstrans, quæ non
hominis imperio obtemperet, nul-
la re diuinam legem violanti. Lon-
go sermone in hanc sententiam ab-
soluto, multisq; monitis indigenas
ad Christianæ legis obediẽtiam ad-
hortatus, viperam sua benedictione
affectã placidè ab se dimisit. Aliam
item viperam alio in itinere obuiã
habuit, qua exterritus comes pe-
dem referebat: sed reuocatus à Pa-
tre fugam continuat. Pater viperam
pede calcãtam, veluti subsannans,
vt se feriret, & iniurias conditori
suo factas vlcisceretur, hor-
tabatur.

Viperam

Viperam
alteram

tabatur. Illa collum erigens caput
huc illuc flectebat innoxia. Ita sua
in Deum fiducia comiti præluens,
ad mentem in Deum defigendam, ea-
dem ratione, qua alteram, monito
adiecto, ne cui hominum noceret
abire permisit.

VITÆ
IOSEPHI AN-
CHIE TÆ E SOCIE-
TATE IESV.
LIBER TERTIVS

OC peregrinationum
genere Iosephus An-
chieta Brasilicas oras
peragrando excolebat,
cum ad domum Spiritus
Sancti litteris Sacerdotis eius,
qui ibi præerat, ex itinere reuoca-
tur. Ibat eadem peregrinatione cum
ipso Sacerdos alter, cui dixit eò se
vocari, ut illi domui præesset; cum
eius